

Эхэ хайхан нутагаа эд хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной
декабрийн 21-нээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

1995
АВГУСТ
8
Зунай
Һүүг харагшан хонин
Һарын 12
ВТОРНИК
гарагай 3
№146 (19240)
Газетын сэл
хэлсээтэ.

ПРАВИТЕЛЬСТВЫН ХҮДЭЛМЭРИЙН ДОЛООН ХОНОГ

Һураха гээнэ хэзээдэнь өмөндөггүй. Дэлгүүрэй харилсаанай эрхэ байдалда хэргэ эрхилэгшын шэнэ тухал хуудта мүн лэ һуралсажа мөнө. Ийнэ хэлбэришгүй ёһо үндэһэлэн, үндэһэлэн, республикын Эрдем һуралсалай министрство фермерэй аргуунуудыг хүгжөөлгын хуудамуудаар эрдэмэй-ажал үүлгын хурадааг энэ долоон хоногто үнгэргэнэ. США-һаа эрхэн эрдэмтэд тэрэнэй үндэмэридэ хабаадаха юм.

Буряад Республикын Правительствон Түрүүлэгшын орлогшо **М. А. Спасов** голон тэрэнэй хүтэлбэрилдэг эжээл бэлдэхэ ба ургаса ууралгада бэлдэхэ талаар оперативна республиканска штабтай гэшүүд энэ долоон хоногто республикын аймагуудаар гаража, тэдэнэй абан хэмжээ ябуулгануудай ага үрэ эхэтэй байһыг хаража, байра дээрээ шухала хэбэрлүүлгын абаха үүһэй.

Буряад Республикын Правительствон Түрүүлэгшын орлогшо **А. Н. Жильцов** дарында албан зургаануудын түрүүн Экономикын министрство, Буряад Республикын социально-

экономическа хүгжэлтын удаан болзорой программа зохёохын тула федеральна зургаануудтай зүбшэн хэлсэжэ захиалха байна. Федерацийн Президентин Зарлигай үндэһөөр Буряадай Правительствон дурадхаһан проект тухай Россиян Правительствон июль һарын һүүл багта абаһан шийдхэбэритэй зохиадуулан, энэ хүдэлмэри ябуулагдажа эхилбэ. Аймагуудай шэнэ эмхидэлнүүдэй - Загарайн болон Прибайкалийн аймагуудай казначействэнүүдэй ажал ябуулгыг шалгалга энэ долоон хоногто үнгэргэгдэхэ.

Буряад Республикын Правительствон Түрүүлэгшын орлогшо **Л. Ч. Нимаевагай** х ү т э л б э р и л д э г министрствэнүүд, албан зургаанууд зунай үедэ хүүгэдье элүүржүүлгэдэ, инвалидуудай зохёохы ажал ябуулгын нотагууд хоорондын хоёрдох харалга-конкурсдо, "Гэсэрэй годлинууд" гэжэ уласхоорондын мурисондог хабаатай хүдэлмэриг үргэлжэлүүлжэ байна. Багшанарай августын заншалта конференцинуудыг үнгэргэгдэхэ бэлдэхэл үргэлжэлһөөр, Тодо эрдэм ухаанай талаар бэлитгэй бэрхэ

һурагшад энэ үедэ Новосибирскийн физико-математикийн һургуулида зунай ээлжээтэ сессидэ хабаадалсаха юм. Долоон хоногтой һүүл багта Физкультурингай үдэр үнгэргэгдэхэ. Франциһаа ерхэн фольклорно коллективэй гастрольнууд гарагай 2-то эхилхэ.

Буряад Республикын Правительствон Түрүүлэгшын орлогшо **Л. П. Табалаевай** хүдэлмэринин үдэр бүхэн дулаа үгэлгын шэнэ хаһада республикын арадай ажахыг бэлдэхэ тухай асуудалнуудыг шийдхэлгэдэ зорюулагдаха байна. Тусхайлбал, Охин-Булагай нүүрхэнэй уурхайда ашагта малтамал абаха хүдэлмэринин ямар хэмжээндэ байһыг шалгалга энэ долоон хоногто эхилхээр хараалагдана. Эдэ бүхы ажал хэрэгүүдэй ажабайдалаймнай бусад шухала асуудалнуудыг даалдахгүй байһаниинь элитэ. Тусхайлбал, нитын эдэе хоолой аша туһа үзүүлгыг сертификацила талаар правительственна документнууд бэлдэгдэхэ, урьһаламжын мүнэгэ хубаарилха хүдэлмэри ябуулагдаха, гэр байра болон социальна ажаһуудалай объектнуудыг бариха талаар штабуудай ээлжээтэ

заседанинууд үнгэргэгдэхэ юм. "Бурятнефтепродукты" гэжэ акционернэ бүлгэм болон АВРЗ-гэй гаргашануудаа харюулха аргагүй болоһыг мэдэрэлгыг хэрхэлхэ материалнуудыг Правительственна комисси хаража үзэхэ. Буряад Республикын болон КНР-эй Үбэр-Монголэй автономито районой хоорондо худалдаа наймаанай-экономическа харилсаан тухай хэлсээнэй проект табиха хүдэлмэри эхилбэ.

Буряад Республикын Правительствон Түрүүлэгшын орлогшо **Н. А. Астапенкын** хүтэлбэрилдэг албан зургаанууд бусад ажал хэрэгүүдээ бэлүүлхэхэ гадна, полиграфическа һалбаринин ямар байдалтай байһыг хаража үзэхэ юм. Жэшээнь, "Правда Бурятии" гэжэ акционернэ бүлгэмэй дурадхалаар республиканска типографиин ажал ябуулгыг шалгахар хараалагдана. Энэ долоон хоногто зүблөөн үнгэргэгдэхэ, газетно-хэблэлэй акционернэ бүлгэм байгуулаха арга боломжотой байһыг хаража үзэхэ. Зоори эрхилхэ талаар Буряад Республикын гүрэнэй комитет ГКИ-гэй ажал ябуулгада хуули хазгайрууланууд тухай

республикын прокуратурын материалнуудаар оолхэдынгоо тобшололыг Буряадай Президентин үзэмжэдэ табиха. Республика дотор хүдэлдэггүй зоори худалдаха тухай Правительственна шийдхэбэри бэлдэгдэхэ байна. Акционернэ бүлгэмүүдэй акцинуудыг худалдаха талаар ээлжээтэ аукцион августын 10-да үнгэргэгдэхэ. Энэ удаада "Бурятбыттехникин", Буряад номой, Буряадай ой модоной, "Тимлюйцементын", Циликанай эдэе хоолоор хангалын эмхиин, "Проинторг-скотимпорттын", "Кабанскийн мелиораторай", "Загорск" гэжэ акционернэ бүлгэмэй акцинууд худалдагдаха.

Буряад Республикын Президентин болон Правительственна аппаратай байгууламжын бүхы подразделенинууд Буряад Республикын Арадай Хуралай сентябрийн 4-дэ нээгдэхэ ээлжээтэ сессин дээрэ зүбшэн хэлсэгдэхэ материалнуудыг бэлдэхэ захиалха.

Буряад Республикын Президентин ба Правительственна хэлбэлэй албан.

Адууһа малда-элбэг тэжээл

РЕСПУБЛИКЫН АЖАХЫНУУДАТА ҮБНЭ ТЭЖЭЭЛЭЙ ХЭР АБТАЖА БАЙҺАН ТУХАЙ

1995 оной августын 4-нэй мэдээн (хараалагдһан түсэбэй гүүргэлтэ процентээр)

Энээнэй урдахи долоон хоногто үнэ хэргэ эрхилэгшын шэнэ тухал хуудта мүн лэ һуралсажа мөнө. Ийнэ хэлбэришгүй ёһо үндэһэлэн, үндэһэлэн, республикын Эрдем һуралсалай министрство фермерэй аргуунуудыг хүгжөөлгын хуудамуудаар эрдэмэй-ажал үүлгын хурадааг энэ долоон хоногто үнгэргэнэ. США-һаа эрхэн эрдэмтэд тэрэнэй үндэмэридэ хабаадаха юм.

Буряад Республикын Правительствон Түрүүлэгшын орлогшо **М. А. Спасов** голон тэрэнэй хүтэлбэрилдэг эжээл бэлдэхэ ба ургаса ууралгада бэлдэхэ талаар оперативна республиканска штабтай гэшүүд энэ долоон хоногто республикын аймагуудаар гаража, тэдэнэй абан хэмжээ ябуулгануудай ага үрэ эхэтэй байһыг хаража, байра дээрээ шухала хэбэрлүүлгын абаха үүһэй.

Буряад Республикын Правительствон Түрүүлэгшын орлогшо **А. Н. Жильцов** дарында албан зургаануудын түрүүн Экономикын министрство, Буряад Республикын социально-

экономическа хүгжэлтын удаан болзорой программа зохёохын тула федеральна зургаануудтай зүбшэн хэлсэжэ захиалха байна. Федерацийн Президентин Зарлигай үндэһөөр Буряадай Правительствон дурадхаһан проект тухай Россиян Правительствон июль һарын һүүл багта абаһан шийдхэбэритэй зохиадуулан, энэ хүдэлмэри ябуулагдажа эхилбэ. Аймагуудай шэнэ эмхидэлнүүдэй - Загарайн болон Прибайкалийн аймагуудай казначействэнүүдэй ажал ябуулгыг шалгалга энэ долоон хоногто үнгэргэгдэхэ.

Буряад Республикын Правительствон Түрүүлэгшын орлогшо **Л. Ч. Нимаевагай** х ү т э л б э р и л д э г министрствэнүүд, албан зургаанууд зунай үедэ хүүгэдье элүүржүүлгэдэ, инвалидуудай зохёохы ажал ябуулгын нотагууд хоорондын хоёрдох харалга-конкурсдо, "Гэсэрэй годлинууд" гэжэ уласхоорондын мурисондог хабаатай хүдэлмэриг үргэлжэлүүлжэ байна. Багшанарай августын заншалта конференцинуудыг үнгэргэгдэхэ бэлдэхэл үргэлжэлһөөр, Тодо эрдэм ухаанай талаар бэлитгэй бэрхэ

һууна. Диилэнхи олон аймагуудай ажахынууд сенаж, силос даража үшөө эхилээдүй байһаар.

Байгша ондо бүхы дээрээ 255.430 тонно тэжээлэй единицэ болохо малай үбнэ хоол ноосолгэдэхэ ёһотой һаа, мүнөө һаял 27.630 тоннонь бэлдэхэгдээ

бшуу. Юрэдөөл хаа, хаанагүй ажалай эршые үдэр бүри пангадхаха, үргэдхэхэе ондоо арга үгы.

Редакциян социально-экономическа таһар.

Шагналыг Уялгата албая дүүргэхэдээ, эрлэхэг зориг гаргаһанайнь түлөө Россия Федерацийн Президент 1995 оной июлиин 22-ой Зарлигаар Буряад Республикын Улаан-Үдэ хотын Советскэ районой прокуратурын ахалагша мурдэгшэ **Мазаев Руслан Анатольевиче** "Нитын гурим сахил ада шалгарһанай түлөө" медалиар шагнаба.

Шагналыг
Уялгата албая дүүргэхэдээ, эрлэхэг зориг гаргаһанайнь түлөө Россия Федерацийн Президент 1995 оной июлиин 22-ой Зарлигаар Буряад Республикын Улаан-Үдэ хотын Советскэ районой прокуратурын ахалагша мурдэгшэ **Мазаев Руслан Анатольевиче** "Нитын гурим сахил ада шалгарһанай түлөө" медалиар шагнаба.

Униагты, танилсагты.

2-дохи нюурта. Хамтын ажахын арга боломжонууд. С.Убеев: "Колхозой мүнөөнэй байдал". Үдэрэй үзэгдэлнүүд. В.Токтохоева: "Шэхэндэ хажар, нүдэндэ бүрүүл". Россиян хонинууд.

3-дахи нюурта. БАМ. "Дахьяд хэргэгдэхэ гү?" — мэдээсэл. Агуу Илаатын 50 жэл. Д.Дондоков: "Элинсэг хулинсагаа шүтэн ябагты" — үргэлжэлэл.

4-дэхи нюурта. Абай Гэсэрэй 1000 жэлэй һүүдээр. Э.Будзанаева: "Зүрхэндэм үлэһэн һайцдар". Уншаа, дуулаа хэн гүт?

5-дахи нюурта. "Буддын суртал" — түгэсхэл.

6-дахи нюурта. Хүн ба байгааи. М.Гылыков: "Арадаймнай эрдэни зэндэмэни".

7-дохи нюурта. Д.Дарижапова: "Тундун дооромбын габьяа соло" — эхин.

8-дахи нюурта. А.Трофимова: "Зол жаргалтай хуби заяан". Спорт. ГАИ-һаа мэдээсэл. У.Дамдинова "Үхиүүд зэмэтэй гү?"

Аймагууд	Үбнэ сабшалга	Үбнэ хурялга	Сенаж даралга	Силос даралга	Бүхы тэжээлын (тэжээлэй единицэ тонноор)
Прибайкалийн	26	63	-	1	631
Кабанскийн	28	46	3	-	3754
Хэжэнгын	24	31	-	-	1440
Ивалгын	23	31	-	-	1186
Мухар - Шэбэрэй	23	28	36	3	3016
Бэшүүрэй	18	22	-	16	2510
Загарайн	30	22	-	-	1575
Яруунын	21	20	-	-	1644
Хориин	18	20	-	7	1627
Сэлэнгын	11	18	-	-	1120
Тарбагатайн	13	18	-	4	1031
Баргажанай	10	14	-	-	854
Зэдын	14	12	18	-	5046
Хурамхаанай	30	12	-	-	812
Хойто - Байгалай	8	12	-	-	34
Түнхэнэй	13	10	-	-	436
Хягтын	8	6	-	-	598
Баунтын	21	6	-	-	170
Захаминай	2	2	-	-	119
Ахын	-	-	-	-	-
Республика бүхыдөө	18	18	6	4	27.630

Хамтын ажлын арга боломжонууд

КОЛХОЗОЙ МҮНӨӨНЭЙ БАЙДАЛ

Баян Гончикжамсуевич Жигжитов, 31-дэхи ПТУ-гай директорэй тушаал орхижо, "Дружба" колхозой түрүүлэгшэ болохоор жэл хахад болобо. Түрэл колхозойнь үйлэдбэрийн хэмжээний жэл бүри 20 - 25 процентээр доошолжо байхада, тэрэнэй зүрхэ сэдхэл үбэдхөөдөг хэн. Ушар нимгээр тэрэ нотагайхидтаа саашаа иигэжэ ажагуужа, ажаллажа болохогүй гэжэ харуулаха гэнэн байгаа.

ургамалууд таригдаа юм. Энэ талмайнь хахаднь паар байгаа. Түрүүлэгшэ паарта онсо анхарал хандуулна. Мүнөө жэлдэ колхозой таряшад гектарай 12 центнер орооно хадахаар хараална. Яруунын эрхэ байдалаар абабал, энэ бага бэшэ ургаса гэшэ. Бороо хуратай байбал, гектар бүригөө үшөө ехэ ороонон хуряагдахаар ааб даа.

Долорма Чимитова, Дарима Цыренжапова гэгшэд зуутаг болоо.

Иихэдээ мүнөөнэй эрхэ байдалда гарзада оронгүй, олзотой боражагууха, ажаллаха арга боломжо бии гэжэ элрбэ гэшэ. Байра дээрээ тогтошонон жэлүүдэй үедэ "экономико ашаг олзо оруулха ёһотой" гэнэн уряа лозунг бии бэлэй. Буруу уряал байгаа гэжэ хэлэхын аргагүй. Иимэ хүндэ хүшэр сагта үглөөдэр тээшээ шэргэжэ байха шухала. Энээнни бидэ "Дружба" колхозой жэшээ дээрэһээ харанабди. Тэндэ мүнөө үедэ паар ехээр хахалагдана, ехэ хү үгэмөөр эмэ буруунууд шэлэгдэжэ, хүтэй хүрэг шэнгэлэгдэжэ байна. Түрүүлэгшэ хонины үсөөрүүлхээр хараалнагүй. Юуцдэб гэхэдэ, ноонон болон хонинной арбан удангүй хүрэхэ сэгдээ хүрэхэл байха.

Колхоз хү худалдажа оорын мүнэгтэй болоо. Мүнөө үедэ ажакы педондонойхиноо хоёр дахин ехэ хү үдэр бүри тушаана.

Эндэ гайхахаар юумэн үгыл даа. Мүнөө сагта иигэжэ хүл дээрээ тогтохоо оролдохо хэрэгтэйл. Тиигэдышэ Баян Гончикжамсуевич Жигжитов экономика талараа хайн бэлдхэлтэй нарин нягта хүн юм. Энэ залуу хүн, нотагайхидтаа сугтаа хүдэлжэ байхадаа, тэдэнэйгээ бүхы арга боломжые, оролдолго үүсхэлые хараада абажа, ажал хэрэгтэ ябуулна.

Хүгжэжэ эхилхэн ажакы барилга ябуулжа ахиддг гээд мэдэжэ. Мүнөө колхоздо уужам, үргэн шэнэ гаражай барилга дүүржэ байна. Жэл бүри эхэ хонидой отара дээрэ шэнэ бааза бариха гэнэн колхозой правленнин шийдхэбэри бэлүүлэгдэжэ эхилээ.

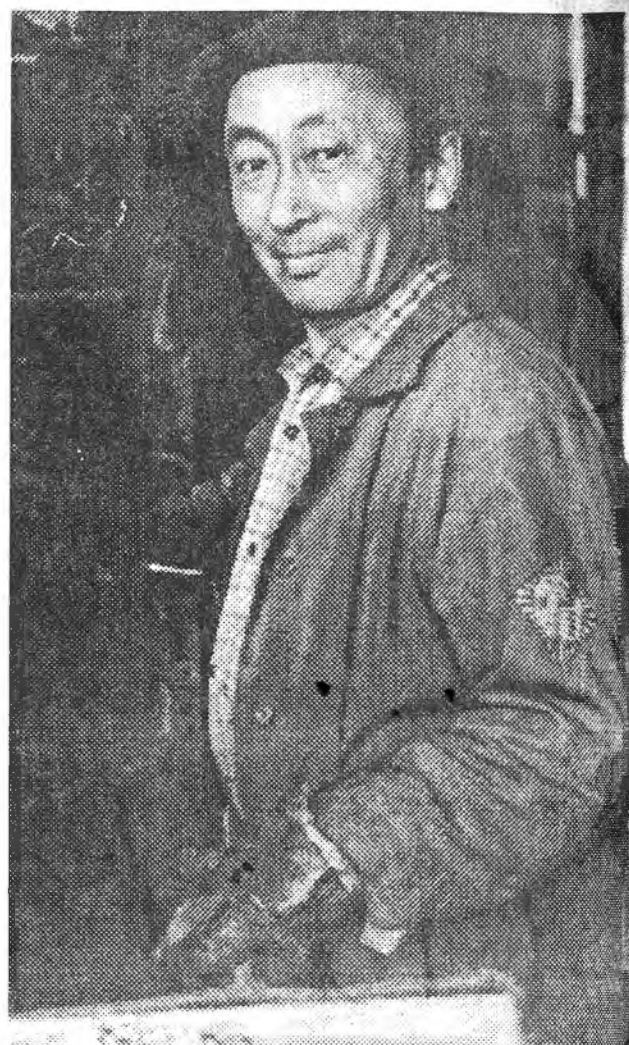
Хүтэлбэрилэгшын, мэргэжэлгэдэй эдэбхи үүсхэлхээ, эрдэм мэдэсэһээ горитойхон юумэн дуддыдаг гэжэ аймагай хүтэлбэри тобшолол хэнэ.

Үхэршэд, хаалинад ажал хэрэгтэ ондоогоор хандаг боложо, үнөөдэй хаам дээшлүүлэхын тула колхоз ехэ зоори гаргашалаа ха гү гэдэл, малнад хүдэлхэн соогоо урмашуулагдаг, салин абадаг болоо. Иигэжэ хүнэй хаам эли бодо дээшлэлхэн гэшэ.

Шэнээр бүридүүлэгдэхэн эмэ түлэ хонидой отара үбэлжөөнэй эхидэ шэнэ баазатай болохо юм.

Колхоз таряан ажал, хаалин малнаа гадна хонин ажалда найдахадаа, энэ халбары ерээдүйдэ ехэ олзо үгэдэг болохо гэжэ батаар этигэнэ. Имагтал энэ ушарта мүнөө үедэ хүдөө ажакыда төхөөлдөдөг байһан хүндэ хүшэр бэрхэншээлдэ багдаха гэжэ батаар этигэмээр.

Хонин ажакы арендэ гуримда оруулхада, ямаршые зоори гаргашалаагүй. Мүнөө ажакы дотор 100 эхэ хонин бүригөө 90 хурган абагд байна, Бутит-Ханда Ринчинова,

Хөлгө мүнөөнэй эрьдэ оршодог Зудмаари хуурица түрэн Тогошесев тусхай хургуул түгэсхөөд, "галта мэргэжэл" гэжэ юм. Энэ нүхэрнай зон нүхэдтөө хүндэтэй болохоор үшнэй гэжэ "галта мэргэжэлдэ" дурлажа, үнгэтэ түмэрэй шудхалаашантэй ушары танил нүхэдны мүнөөшье гайхадаг.

— АБРЗ гэй эдэ шудхалын цөхтэ хүлһээ гарган хонин болохоорин олохон жэлүүд хубарин ошоо, — гэжэ Дансаранович хоёрдэг. Хуби заяагаа хүн оорол "дарга" гэшэ ааб даа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: түрүү шудхалаашан В.Тогошесев, Т. Нимбуевтай

ДАЛАЙН ХЭШЭГТЭ ХҮРТЭХЭНЬ ХҮШЭР

Һүүлэй үедэ Приморидо далайн хэшэг олохо хүсэлтэйгөөр убан доро оронон 5 аквалангист наһа бараа гэжэ бага хэмжээний онгосонуудай гүрэнэй инспекциин начальник В.Юров ИТАР-ТАСС-ай корреспондентдэ мэдээсэбэ. Крабуудые, мидинүүдые

олоор бариха зорилготойгөөр уһа руу 18-20 метр гүнзэгдэ ороходоо, тэдэнэй организм "ашаа" даанагүй. Зариманинь гансата наһа бараа, нүгөөдүүлһын хүндөөр үбшэлнэ. Һүүлэй үедэ иимэ үбшэлтэй 20 хүн Владивостогой клиникэнүүдтэ хандан байна.

РОССИН ХОНИНУУД

НАРХЯАГ ТҮҮЛГЭ ХОРИГДОБО

Һүүлэй хэдэн хоног соо Нижегородско областдо нархяаг эднһэнһээ үбшэлхэ хэдэн ушарнууд үзэгдэбэ. Ойдо оһһэдөө гаража нархяаг түүһэншые, мүн дэлгүүрнүүд дээрэһээ худалдажа абаһаншые хүнүүд болонцада ороно. Энэ ушарай олохын хоротой мөөгэ эдэе хоолдоо хэрэглэхэнгэй холбоотой. Зүгөөр тон халуун

үдэрнүүдэй тогтоһонһоо уламжаалан, хүнэй эдидэг нархяагуудай зариманинь халуун наран доро хоротой боложо магадгүй гэжэ медиүүд тоолоно.

Нижегородско областтин губернагор Б. Немцов нархяаг суглуулгые, мүн наймаалалгые хоринон захиралта гаргаа.

ШЭНЭ КОСИЛКА

Газонной үбһэ сабшаха шэнэ косилка зохёогдобо. Энэ косилка ямаршые утаа уняар гаргадаггүй. Юуб гэдэл тэрэ наранай элһэ хүсэһнөө хүдэлгэгдэнэ. Үдэр соо 1207 дүрбэлжэн метр талмайда ногоо гурбан хутагатай энэ косилкаар сабшажа болоно.

Һаань, косилка нүгөө тээшээ оорөө ябана. Косилка дээрэ тодохогдон сенсорнуудай ашаар энэ түймэгдана.

Бага зэргэ үүлэтэй, мүн үдхэн бэшэ манатай үдэр сабшахада болохо, харин һүнигдөө хэрэглээгүй һаа, дээрэ гэжэ косилка яагаад хэрэглэхэ тухай заабари соо хэлэгдэнэ.

(Һонинуудһаа абаба).

Үдэрэй үзэгдэлнүүд

ШЭХЭНДЭ ХАЖАР, НЮДЭНДЭ БҮРҮҮЛ

Гэр соотнай хии аман дуугардаг болохо (радио), хоёр улаан нюдэтэй юумэнүүд газрагууртнай гүйлгэдэг болохо (машинууд) гэхэ мэтэнэлэн сэсэн мэргэн элинсэг хулинсагуудаймнай хэлхэн үгэнүүд хүсэлдөөд лэ байна гэлсэгшэбди. Харин хоёр хаалгын саана решеткотой сонхоор хаража һуудаг болохог гэжэ хэн нэгэнинь хэлэхэн юм аа гү даа?..

Тивимэ бэшэ болоод байгша. Сагай байдалай муудахада, үлэн хооһон, зайһан зураһан зоной олон болоһонинь мэдэжэ.

Зүгөөр иигэжэ арбаад жэлэй саанашые хэн нэгэнэй хэлээ һаань, хүн этигэхгүй байгаа даа. "Үгы даа, нүхэр, тушаад онуудаймнай хардала гүрдэлгын хаһа бү һануула", - гэхэ жэнгээтэй байгша. Харин мүнөөнэйнигөө бодото байдалда бидэтнай хото городоорхин хоёр дабхар үүдэтэй, хараха сонходоо түмэр решеткотой ажагуудаг болонхойбди. Зарим айлануудай үүдэн модон, нүгөөдүүлһын - түмэрээр хэгдэхэншые үзэгдэбэ. Түмэр үүдэнэй нэгдэхые дуулахада, түрмэ түшын үүдэнэй нэгдэхэндэл, шэхэндэ айхабтар хажараар дуудадаг.

Гэдэһээ үүдэжэ ябаха гэшэ: бэрхэтэй юм бээ. Гэрһээ эдэе хоолой үлэгдэл дутагдал шорой шохойтой хамта гаргажа хаядаг тусхай газартамнай тэрэ бүгэдые онгилжо, урбуулжа, энэ тэрэ үлэгдэл суглуулжа, ямар нэгэн тууламга соо хэжэ байһан хүнүүд һүүлэй үедэ олон болоод байгаа. Гэхэ зуура, эдэмнай хаана хамаагүй "олзоборидог" бэшэ, харин хүн бүхэн оорын тусгаар газартай (зонотой) юм гээд хэлсэдэг. Үнэхөөроошые, тивимэ аа гү? Манай кварталай түмэр торхонүүдэй хажууда хоёр эрэ хүн хоодол харагдадаг; тээ саанашана, "Илалтын гудамжын досоо талада шосэгэн шахуу, буржагар үһэтэй үбгэжөөл сүлөөгүй "ажаллажа" байгша.

Тээд эдэ бүгэдые хүүлэжэ табиха гэшэмнай тивимэ хүнгэн хэрэг бэшэ аабдаа - үнэ сэнгын, хүдэлмэринь горитой мүнөөнэй юм. Түрүүшээр дабхар үүдэнүүдэй бии боложо эхилхэдэ, "энэ айхабтар байһаад, хулгайда орохоһоо айжа, үүдэ үрхээе бүхэлбэ" гэлсэдэг хэн. Харин эгээ мүнөө даншиг

Нимэ байдла дээрэһээ һэримжэлхэ бболоб, ганса баяшуул бэйшэ, нэгдэхид дабхарта ажагуудаг, мүн бусадшые хүнүүд сонходоо решетко хүүлэхэ баатай болоно ха. Баян бэшэшые һаа, бии байгаа зооринигоо, хубсаһа хунараингаа, холодильник соогоо суглуулаа болоһон эдэе хоолойнигөө хулгайда оробол, нилээд хохидохо болоно бэшэ гүбди?!

Эндэ айлануудта хабаатай асуудал дайрагдаба. Тивимэ гэхээ

предприятия, албан зурга газарнууд (наймаанай дурдалтагүй), бинимэ болонцаанууднай саһаара хэдэг болонхой байна. Жэл түрүүн нарайлалгын байр б а й һ а н а забарилгадаһанайнигөө республикын гинекологий түб гэжэ нэрлэгдэхэн газар 1-дэхи дабхартай сонхонуудта дарагар решетконуудые байна. Урагна хойшоо решеткын саанашаа байһан эхэнэрнүүдые хайртай байгша.

"Манай республика хэгдэхэн гэмтэ ябадал дунда хулгай хууригалаа бшуу. Эгээл энэ бүхэ Росси доторнайшые һуу. Тивигээд ерэхэлээрээ хаагагдааг түмэр үүдэн болдог түмэр решетко бүхы орондомнай халаглан шоншоромор шэнжэнь боложо байһаа гү гэжэ һанаһаар болуу. Гэхэ зуура түмэр түүхэй эдэй/ үгы бүхэли заводууд, цех хаагдаба гэлсэхэ. Харин үүдэе бүхэлхэ түмэр байна гэшэ ха. Ой байгаашань дабдээрэ бэшэ гү?..

Республикынгаа хото ходо ерэжэ хүдөөгөөрхин энэ үзэгдэлнүүдые даданаһан дээрэһээ болонхой ёһотой. Хамтын эндэ ерээгүй байдалые хаража байха.

В.ТОКТО

Абай Гэсэрэй 1000 жэлэй ой

ЗҮРХЭНДЭМНИ ҮЛЭНЭН НАЙНДЭР

Би буряад хэлэнэй багшын мэргэжэлтэй байһан хадаа агуухе "Абай Гэсэр" тухай үльгэр үннэй мэдээг, һонирходог, айхабтар сэгнэдэгби. Тэрэниие дахин дахин уншаха бүрээ ухаан бодолдонни шэнээр урма зориг түрэгэ, дундаргагүй уһан булагһаа ундаалжа байһан мэтэ сэлмэг мэдэрэлнүүд сэдхэдэмни түрэдэг юм. Энэ найхан үльгэрые, юуцэшьеб ород арадай сууга зохёол "Слово о полку Игореве" гэшвэтэй гү, али эртэ урдын грегүүдэй зохёол "Илиадагай" эрхэ бэшэ жэйсэлхэ дурамни хүрэдэг.

"Абай Гэсэрые" эгээл түрүүшынхиеэ уншаһаарни хэдэн арбаад жэлнүүдэй үнгэрбэшье хаань, эльгэ зүрхэнэймни зүгөөн намайгаа мэхэлээгүй. Энэ сэлмэг баярни Буряад ороноймнай түб хото Улаан-Үдэдэ хэдэн үдэрнүүдэй туршада болоһон Гэсэрэй 1000 жэлэй ойдо зориулагдһан найрай үедэ сэдхэл баяраар дүүрэн салгидаха ябаал даа. Туйлай ехэ энэ баяраингаа мэдэрэлнүүдые хэдэн үгөөр "Үнэн" газетынхээ уншагшадтай хубаалдаха дурам хүрбэ.

Мартагдашагүй энэ найрта Буряад ороной бүхы аймагуудай түлөөлэгшэд хабаадалсажа, Эрхүүгэй болон Шэтын областнуудай автономито округуудһаа, Монгол ороноо, мүн лэ Хитадаһаа /Шэнэхээн-һээ/, Тува болон холын Хальмагай республиканууд гэхэ

мэтэ хизаарнуудһаа олон тоото айлашад бууһан байна.

Манай Баргажан нютагһаа аймагай захиргаанай гүлваа В.И.Белошанкин, соёлой таһагые даагша М.А.Бадмажанова гэгшэд түрүүтэйгээр 70 хүн энэ найрта хабаадалсаа. Олон зоной х а б а д а л г а т а й г а а р үнгэргэгдһэн найр нааданууд, талмайнууд дээгүүр болоһон театрально-зүжэглэмэл харууланууд болон бэшэшье гоё найхан үзэгдэлнүүдые бултынь үгын хүсөөр уншагшадтаа дамжуулахы бэрхэтэй. Эдэ үдэрнүүдтэ хараһан, үзһэн юумэнүүдээ дахяад толгой соогоо һэргээн һанахадамни, үнэхөөрөө үльгэр соохи шэнгээр һанагданал даа.

Энэ түүхэтэ һайндэртэ ошоһондоо, һонин юумэнүүдые хараһан, үзһэндөө үндэр һаһатай үбгэдэ, хүгшэднай тон ехээр баярлажа, бахархажа, һанагдашье хараагүй юумээ хаража, үзөөгүй юумээ үзэжэ ерээбдигэлсэнэ.

Эгээл түрүүн "Гэсэрэй" һайндэрые эли тодоор эмхидхэхэн, зохид гоёор зохёһон хүнүүдтэ зүрхэнэй халуун баярые хүргэхэ дурам хүрэнэ. Хэмжээгээрээ асари томо найр нааданай, театральна харуулануудай болон бэшэшье олон тоото хэмжээ ябуулануудай программын, режиссурын нарин нягтаар зохёогдһон байһанинь ехэл урмашахаар.

Июниин 30-най үдэр

филамонини зал соо 67 хүн сугларжа, уянгата дуунуудаа хангиурдаа, "Үльгэр" театр соо 33 хүн үльгэр, онтохонуудаа түүрээгээ, оперо болон баледэй театр соо арюун дангинануудай мүрысөөн болоо һэн. Би оороо "Абай Гэсэр" үльгэр түүрээлгэдэ хабаадалсажа, гурбадахи нуури эзэлээд, лауреадай үндэр нэрэ зэргэдэ хүртһэндөө золтойб.

Энэ найрта зориулан арюун дангинануудай мүрысөөндэ хүршэ Хурамхайтай, Баргажанай басагадай хабаадалсаһанинь ехэл һайшаамаар һэн. Энэ мүрысөөндэ Аргата нютагай дангина Цыпилма Будаева түрүү нуурида гараа. Баһа манай Баян-Гол нютагһаа Станислав Потхоев, Санжа Гармаева гэгшэд хонгёо дуунуудаараа шалгараа.

Июниин 1-дэ аймаг бүхэнһөө ерһэн оор оорын нютагай ёохор хатаралганда 37 коллектив хабаадалсажа, гурбан ехэ—Соведүүдэй, Хубисхалай болон Номой байшангай хажуудахи талмайнуудые доһолгоо. Аймагууд ба нютагууд бүхэнэй ёохор нааданай

коллективүүд ёһо заншалаараа, ялалзан хубсаһаараа, хонгёо дуунуудаараа бэе бэеһээ бага зэргэ илгарбэшье, һанал бодолоороо, һайхан зугаагаараа нэгэл угтай буряад арад байһанаа буатанда гэршээлээ даа.

Мянгаад жэлэй тэндэ ёохор нааданай Абай Гэсэрэй ашанууд, Богдо хаанай басагадууд нимэл нэгэ һаналтай, нэгэ заншалтай, нэгэ дуунуудтай ёохор наадаяа хатаргаа гэгшэ.

Манай аймагай Баян-Гол, Лугнахаан нютагуудһаа ёохорой хатарта гүшаад ёохоршод хабаадалсажа, сэнгүү нааданай сэнтэй дипломдо хүртөө.

"Абай Гэсэрэй" 1000 жэлэй ойдо зориулагдһан агуухе найр нааданай эгээл һайханинь, һонирхолтой, удха түгэдэртэйни июлиин 2-то Дээдэ-Онгостойн ипподром дээрэ болоо. Эндэ урданай заншалаар аймагууд, нютагуудһаа, зарим коллективүүд 32 үнгын һөсч гэрнүүдые бодхоһон байгаа һэн. Эдэл гэрнүүд соогоо нютаг бүхэнэй коллективүүд оорын заншалаар бэлдһэн эдэе хоолоор холоһоо ерһэн айлашадаа урданай ёһоор угтажа, хүндэлжэ байгаа һэн. Баргажан нютагай түлөөлэгшэд манай аймагай Хилганын колхозой зохидоор түхөөрһэн зургаан ханатай буряад гэртэн буужа, баярай һайндэрые тэмдэглээ һэмди.

Баһа эндэ республикын бүхэ барилдаашад сугларжа,

шадабаринуудаа харуулжа, һайндэрей ээлжээтэ баяр ёһололые нээгээ бэлэй. Гадна ипподром дээрэ сэрэгэй бүлэг солдадууд ержэ, дайн байлдаанай зүжэглэмэл харуулга эмхидхээ.

Тиихэдэ Гэсэр хаан, номо һаадагуудтай, эмээл моритой 33 баатарнуудаа дахуулан, талмай дээрэ гаража, һүр жабхаланта хүгжэм доро дайн сэрэг үүсхэгшэдые, булимтарагшэдые һамна дараад дүүрэн илалтаараа арад зоноо баярлуулһаар, нютагаа бусаа һааб даа.

Олон жэлнүүдтэ республикын "Сурхарбаанда" абарга бүхэ болоһон, дүрэ буяалдалгын барилдаанай спортын мастер Илья Гармаев одоол тааража, онол аргынь оложо, Абай Гэсэр боложо наадаа гэмээр.

Аймагууд, нютагуудай дунда болоһон Гэсэрэй найрай үедэ алишье талаараа агынхид шалгаржа, шагга мүрысөөнүүдтэ ехэнхи шагнуудынь Шэтын областиин Агын автономито округой түлөөлэгшэд абажа шадаа гэжэ тэмдэглэлтэй.

Тэдэнэй тоодо Агын үргэн талын х ү б ү ү н — М ү н х э Мункожаргалов түрүүшын нуури эзэлэж, эгээл үнэ сэнтэй шанда—"08" түхэлэй хүнгэн автомашинада хүртэнэ һэн.

Ингэжэ үргэн Буряад орондоннай үльгэрэй баатар— Гэсэр дээдэ замбиһаа заларжа, хүн зониние хүлгүүдбэлдэе. Зарим үндэр һаһатайшуул Гэсэр Баатарай 1000 жэл боложо бусалтые Түнхэн нютагта болоһон газарай хүдэлэлгэтэй "холбон хоорэддэг болонхой."

Арад зониймнай гүнзэги ухаан сэдхээдэ гансаные Улаан-Үдэдэ болоһон зүжэглэмэл харууланууд хадуугдаха бэшэ. Эдэ үдэрнүүдтэ болоһон агуухе Гэсэрэй һайндэрей һайхан нүлөөн, илангаяа ерээдүй үстэнэй—залуушуулай зүрхэ сэдхээдэнь нангинаар шэнгэн үлэхэ бээ гэжэ һанагдана.

Илангаяа энэ хэмжээ ябуулгын хүмүүжүүлхы удха шанарынь ямар сэнтэй гэгшэб! Гэсэр Баатарай гэгээн һайхан эрмэлзлынь, арад зондоо зориулан зэл хубинь, сэлмэг бодол, сэсэн ухаанинь бодото жэһнээ болон үлэхэл.

Э. БУДЗАНАЕВА,

Баян-Голой дунда һүргүүлн буряад хэлэнэй багша, аймагай соёлой түбэй гэгшүүн.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Э.Д.Будзанаева.

Д-Н.Хобраковой фото.

ХЭН БУУДААН БАЙГААБ?

1918 оной августын 30-д Михельсонэй завойдогч В.И.Лениниие буудалһан ушараар түүхэшэ һонирхоһон зандаа юм байһа Юуб гэхэдэ, эндэ мэдэ элирүүлэгдээгүй асуудал олон ха юм. Тиихэдэ буудал гээд тоологдог байһан полит-хаатаршан Файн Каплан муу харасагай дээрэ шахуу эхэнэр байһан юм хэ. 1909 онһоо тэрэ һохорлууча азбука шудалжа захалһан байгаа бшуу. Гадна Капланы һомонууд хорлогдонхой байгаа гэһынь тиимэ бэшэ һомонуудынь хоёр ондоо пистоледэй байгаа гээд мунһонсолгодоно.

Лениниие буудалһан байһан зон зургаа-долон хэжэгтэ ороһон хүн сооһоо Капланиие таяагүй байха мунһонсолгодоно урбаһанай түлөө" Лениниие алахаб гэжэ Капланай хубисхалай урбаһанинь, ВЧК-да хэһэ "үнэн сэхэ үгэнүүдынь" эхэнэрые гэмнэлгын үндэ болоһон байгаа ха гэжэ һанахаар.

Тиимэһээ вождод эсэрт хэлсээн Кремль соо баталагдажа, Ленин амгалаа зэргэтэй байгаа гэгэнь һанамжа түүхэшэдэй дунда таранхай. 1918 ондо партизаны гэгшүүд эрид үсөөр сагаантан сохиалтонуудые хүдэлмэришэд, тарышаа буһалгаалаа, июнь-август болоһон нютагай Советууд һунгалта урагшагүи, Тиигэжэ Лениней нэрэдэ унажа байгаа.

Тэрэл Я.М.Свердловэй хүндэнь ургажа эхлэһэ Тиихэдэ тэрэнэй партиейна болоод совет эрөөд байгаа. ВЦИК-Түрүүлэгшэ, ВКП(б)-гай секретарь байһаа Гадна Свердловай "оорынгоо" зониние оруул гээд ороллоо.

Брестын эб найрамдал хэлсээнэй талаар Ленин харша бодолтой байһан коммунистууд" М.А.В.Яковлев, И.Стуков Б.Б.Бусад тэдэнэй тоодо Мун эсернүүдэй буһалһан һүүлдэ сүлөөлэгшэ Ф.Э.Дзержинскийн ВЧК-түрүүлэгшэ дэжэ болоһониние Свердловэй сэхэ дуудыдаха байһан

Дзержинскийн зарим Бухаринтай, нүгөө Троцкийтой гү, али Сталин үгээс ойлголсоод, Ленин харша политика ябуу хадань засаг хубаар тэрэ хаһада Свердловэй "түмэр Феликс" хэрэ байгаа гээд багсаамжалхаар.

Тиимэһээ эсерни буһалгаа һамбаашалһан, Ильичынь һэдэлгэ гаргагдаһан болохол. Тиигээ Капланиие сүүдэлгүи, мурдэлгэшье Свердловэй захирга буудалжа алаһан Тэрэнэй хэрэг сооһон олон хууданууд айһагы хэдһэн Зүүгөөр дээрэ дурст асуудалнуудта хандуулмаар багсаамжалгана.

А. ЛИТВИН /"Аргументы и факты" һонинһоо абтабай.

Боро үхэр хулганаан Европо түбидэ крестносецуудтай хамта бии болоһон байгаа хаш. Энэһинээ урда эндэ юрын хара үхэр хулганаан амцдардаг һэн. Тэдэ хулганаанһаа тээ томо, балай аймшаггай бэшэ байһан юм ха. Харин Ази түбһоо ерһэн боро түрэлнүүдынь хара "угсаатанаа" зуун жэл хүрэхгүй соо дууһан эдээд, хюдаад, сүдөө болоһон газарганы нуурижаһан байха юм.

Асари томо хотонууд бии боложо, газар доро хэдэн зуун километр ута нүхэнүүдэй бии болоходонь, боро үхэр хулганаанууд одоо жаргаа даа. Тэдэнэр хэмһээ үлүгээр үдөө

гээд мэргэжэлтэд тоолоно бшуу. Онсолходо, мүнөө үедэ Москвада ажаһуугша бүхэндэ нэгэ үхэр хулганаан тудалдана. Ондоо һанамжаар тэдэнэр зөһөө 2-һоо 5 дахин олон болоһон юм ха.

Үхэр хулганаанууд 50 толгой хүртээр соо сугларжа, һүрэг-һүрэгээр амцдарна. Тэдэнэр нэгэ удамаршатай. Тэрэниие тойроод, эгээл хүсэтэй эрэ үхэр хулганаанууд байдаг. Эдэһинэй доронь тагнуулашад бии. Һүрэгһингөө аюулгүйе сахихаһаа гадна эдэе хоол олодог. Танигдаагүй эдэе хоолой зүйлэй

олдоо һаань, тагнуулашад нэн түрүүн амтынь үзэдэг. Тэдэнэй алдлаан унаа һаань, үхэр хулганаанууд энээндэ огто дүтлэхгүй.

Тиимэһээ үхэр хулганаануудтай тэмсэл ябуулахдаа, хэды хоноһон хойно үхэл асардаг хоро хэрэглэхэ шухала. Энэ ушарта нүгөөднингөө юуһнээ боложо үхэһынь үхэр хулганаанууд ойлгодоггүй. Тэдэнэр амьар амьяараа үхэдэг гүрнитай юм.

Үхэр хулганаанууд айхабтар шэрхинүүд, үндэрнүүд, хүсэ

шадлаар түгэс байдаг. Үдэр соо 15 километр хүртэр зай гатаалха шадалтай. Иихэдэ эе хүнэй алхамтай жэһээд гаргаа һаа, 250 модо даһан болоно. Тэдэнэр аюулай ушараа һаань, жэһэнь, диванай доодо хажууһаа шагтагалдаад, хэдэн час соо байха аргатай. Угыһые һаа, дэһнээ нэгэ метр хаһад хүртэр дэбхээрдэг.

Эдэнэр сэг үргэлжэ юуһынь мэрэжэ, шүдэе бага болгохо баатай болодог. Угы һаань, тэдэн, тоц ута болоод, амаяа хаажа шадахаяа болиходоо, туража үхэхэ бшуу.

Сүүдхэ соо 70 грамм бэшэ хоол олоогүй хулганаан үлэн байдаг. соо 10-12 миллион хулганаан бии юм ха һаамнай, жэл соо 20 шахуу тонно эдэе зүйлнүүд һалана.

Тиимэһээ эдэнэртэ ябуулаха гэгшэ эгээл асуудалнуудай нэгэ Саашадаа хойниш Габор болохоб—хүн гү, ам хулганаан гү гэгшэ гарахагүй юм аабэй.

/"Аргументы и факты" һонинһоо абтабай.

Уншаа, дуулаа һэн гүт? ХЭНИИНЫ ҮЛЭГШЭ ААБ?

гээд мэргэжэлтэд тоолоно бшуу. Онсолходо, мүнөө үедэ Москвада ажаһуугша бүхэндэ нэгэ үхэр хулганаан тудалдана. Ондоо һанамжаар тэдэнэр зөһөө 2-һоо 5 дахин олон болоһон юм ха.

шадлаар түгэс байдаг. Үдэр соо 15 километр хүртэр зай гатаалха шадалтай. Иихэдэ эе хүнэй алхамтай жэһээд гаргаа һаа, 250 модо даһан болоно. Тэдэнэр аюулай ушараа һаань, жэһэнь, диванай доодо хажууһаа шагтагалдаад, хэдэн час соо байха аргатай. Угыһые һаа, дэһнээ нэгэ метр хаһад хүртэр дэбхээрдэг.

Сүүдхэ соо 70 грамм бэшэ хоол олоогүй хулганаан үлэн байдаг. соо 10-12 миллион хулганаан бии юм ха һаамнай, жэл соо 20 шахуу тонно эдэе зүйлнүүд һалана.

БУДДЫН СУРТАЛ

/ Дхарма /

(Түгэхэл).

1. БУДДЫН ОРОН

Энд дурсагдаханай ёһоор, энэ эблэл гол шухалань— энэ нүхээс. Энэ эблэл сурталы номнохо уялгана мартаагүй наа, ошохо тума тэрэ хажаа, суртал гүн хизааргүй дэлгэрхэ.

Суртал дэлгэрлэг—боди хүрхы эрмэлзэгшэ үлдэй улам олошоролго мүн тиихэдэ мунхагай шолмосой мүнөө толгойло байгаа үлэй. уур сухалай, хохор сэрэгшэдэй хүнэн үгы оюун ухаанай, гэгээн эгигэй болон баяр хизаалгай засагай мандаха болно.

Шолмосой орон хобдог, хөморол эринтэ эбсэг, хизааргүй дүүрэн. А т а үлэй, үзэн ядамгаар, буруу үлэй, худал хуурмагаар, суртал дэлгэрлэг, эдэб ноусаар, шолмосой орон болно.

Нэгэл нимэ жэрхэмнэг орондо нигүүлэхы эгигэй арнаанта бороо шолмо, үзэг хүзэг үндэлхөөд, шолмосой шотагшодэ зуура үгы боложо үзэг гэрэлээр гингээ, шолмо хобинзонэй буужа, шолмо шын урин хабарай шолмо мэдүүлэгшэ шэнгээр, боди сэдхэл ой модыс, шолмо мүнүүдыс бэшнше хамаг шолмо Буддын орон болгоно.

Түндэ гэхэдэ, сэдхэлэй шолмо шэрлээ, оршон тойрон үлэй аз ариудхагдан шолмо гэнэ.

2. Үзэн үзэл бодолой шолмо гэхэдэ орондо хүнэй шолмо ариун тунгалаг. шолмо хада Буддын бүгэдэ шолмо нигүүлэхы сэдхэлээр шолмо дагана, оюун ухаа шолмо, муу үйлэхөө шолмо дагана, тэдэнэй бузархан шолмо ариудхагдана.

Тунгалаг сэрб сэдхэл ерэхэ үзэн зүб муртэ орохо шолмо сэдхэл, үргэл үргэхэ шолмо, номнол сахиха сэдхэл, шолмо дүүрэн сэдхэл, шолмо түгэс сэдхэл, аалин шолмо сэдхэл, оюун ухаата шолмо, нигүүлэхы хайралангы шолмо, бүхы арга боломжо шолмо, хүнүүдыс зүб муртэ шолмо үлэхэ сэдхэл. Эдэ шолмо ашаар Буддын орон шолмо байгуулагдана.

Шолмо, хүүгэд бүгдэнгээс гэр шолмо оршодог орон шолмо. Хөморолто үйлээр

дүүрэн орон, Буддын сурталай ёһоор ударигдадаг бол, аха дүүгэй эб зетэй гүрэн боложо тодорно.

Хобдог шунал абьяаста эзэлэгдэн хүнүүдэй бодхоон ордон Буддын оршохо байра бэшэ. Хуушаржа харын туяа халхалжа шадахаяа болион оройтой хуушан гэртэ тунгалаг сэрб сэдхэлтэй хүнэй байбаны, Буддын оршодог байра болно.

Хэрбээ гансаханше хүнэй сэдхэлдэн Буддын ороной байгуулагдабалнь, үзэн ханал бодолтоние нэгдүүлэн, эб ехэтэ эблэлэй эхин боложо үгэнэ. Буддада нэгэ хүнэй эгигэйнь тэрэнэй гэр бүлэдэ дэлгэрнэ, гэр бүлэхөөнь шотагайнь хүнүүдтэ, шотагаань бүхы орон соогуур тараана.

Буддада эгигэй нигэжэ дэлгэрлэгнэ, Буддын ороной хизааргүй гэршэлжэ үгэнэ.

3. Энэ түби нэгэ талаа шолмосой мэдэлдэ абтахан, шунал дүүрэн, шуната байлдаанай дайда. Энэ түби дээрэ боди муртэ эгигэйнь хүн дэлхэйе бузарлан шынхы хүн, абьяас шуналыс нигүүлэхы сэдхэл болгоно. Тэрэ хүн энэ түбине шолмошоо абаржа, Буддын орон болгохыс ородоно.

Гансахан шагаар агуу далайн уһыс удхажа дууһаншэ хэсүү бэрхэ. Тингэбэшнше, Буддада эгигэйнь хүн хэдэн түрэл нэлгээрээ энэ ажал эсэслэн хүрэхэ хүсэлдэ эзэлэгдэнхэй.

Будда саада эрьедэ тэрэниие хүлээнэ. Саада эрье—боди сэдхэл. Тэндэ шунал, үзэн ядалга, хохор ухаан, уйдхар зоболон огтлон үгы. Тэндэ оюун ухаанай гэрэл бадарна, нигүүлэхы сэдхэлэй бороон ороно.

Тэндэ зоболон тулихан, уйдхан зоболон гү, али энэ түбидэ Буддын сурталай номнолоо эсэһэн хүнүүдэй орон. Тэндэ гэрэлтэ туяа мүнхэ бадарга, хэтэ мүнхын ажамидаралай оршодог, төврилгын далайда бусалтагүй Буддын орон оршоно.

Буддын энэ орон баяр баясхалангаар дүүрэн, сэгсгүүдэй дэлбэрнэ бадархан гэрэл оюун ухаас магтана, үнгын шубууд нангин суртал номноно. Эндэ хүн өөрынгоо зоригшо ороние эсэслэн олоно.

4. Теэд энэ орон агуу амаралгынь бол, зэлхүүдэ эзэлэгдэлгын орон бэшэ. Сэсэг набшаар бүрхөөгдэн унтаритайнь бол, хэтэдэ амгалан нойрсолгын газар бэшэ. Энэ хада нангин суртал саашань

урагшатай дүүргэхын түлөө, хүсэ тамираа нэргэхын түлөө оршодог орон.

Буддын ажал түгэхэ гэшыс мэдэдэггүй. Хүнэй ажагуугаа сагта, амитадай бин байгаа үедэ, хамаг амиды амитанай хүнэхэ һуддын өөрынгоо орон байгуулаар байгаа хада энэ ажал түгэхэгүй.

Буддын ашаар саада эрьедэхи ариун орондо мүнделэгшэ Буддын хүүгэд дахинаа түрүүшынгээ түбидэ тэхэрижэ, Буддын агуу ажалда хамжаха юм.

Нэгэ галһаа тоолошогүй олон ондоо галуудай носоогдохо аргатай мэтэ. Буддын сэдхэлхээ бадаргана гэгээн гэрэлэй хүнүүдэй сэдхэлдэ гэрэлтэнэ. Энэнь хэтэ мүнхэдөө үргэлжэлхөөр байдаг.

Буддын хүүгэд энэ ажал халан абаад, хүнүүдэй боди муртэ орохын түлөө, сэдхэлхынь гэрэлтүүлжэ Буддын ороние шэмэглэнэ.

3. БУДДЫН ОРОНОЙ ТҮШЭГ ТУЛГУУРИ

1. Удайна хаанай хатан Сямавати Буддада гүн гүнзэгы сэдхэлхээ эгигэдэг хэн. Энэ хаганынь ордонгоо хойто талалганууд соо байрлаад, холо талаар гарааггүй хэн. Хатанай бүхэтэр шоргатай хүлэннэ эхэнэринь харахан, дуулахан юмээс огто мартаагүй байба. Буддын суртал тэрэ ходоо шаганажа, нэгэнь үгэ дутууггүй орон хатанда хэлжэ үгэдэг хэн. Энэнь ашаар хатанай үзэл хүзэг сагай ошохо тума бэхижэбэ.

Хаанай хоёрдох хатанынь айхабтар жүтөөншэ хэн. Түрүүшын хатанынь үгы болгохо хүсэлдэ тэрэ түригдөөд, Удайнада эдэб хоб үгэ хэлэдэг болобо. Уур сухалдаа нэрбэгдэн хаан түрүүшынгээ хатанни саазалха гэжэ шийдэбэ.

Сямавати хаанай урда түрүүшын хатан үхэлдэ бэлэн абяагүй зогсобо. Нигүүлэхы сэдхэл дүүрэн Сямаватин урдань байхынь харахадаа, номо хуршаяа зэлхэн хаан гараа үргэжэ шадабагүй. Хаанай уурын таража, хатуу харьяд зан харууланайнгаа түлөө хатанайнгаа урда хүлэсэлгүйба.

Жүтөөншэ хатанай уур сухалын орьёлжэ, хаанай ордондоо үгы сагта, муу үйлэтэ хүнни үгэдөө оруулжа, Сямаватин байдаг таһалгануудыс шатаалгаба. Түрүүшын хатанай хүлэннэд хүл хоорсэг болобо, теэд, Сямавати тэдэнэ аргадажа номогуулба, тин буддын хургадаг ёһоор амгалан

сэдхэлээр гал дүлэн соо үхэбэ. Тэрэнтэй хамта бүхэтэр хүлэннэнинь шатаалсаа бэлэй.

Эгээлэй байдалдахи Буддада хүзэглэгшэ эхэнэригүүд сооһоо эдэ хоёрто эгээлдэдын магтаал хүртэгдэбэ. Сямавати хатан нигүүлэхы сэдхэлэй дээдын дэмбэрэлтэй, харин бүхэтэр хүлэннэнинь бээс үгэнги хамагһаа үлүү үнэн сэхэ сэдхэлтэй гэгдэн бэлэй.

2. Шакья Маханама угсаатанай хаан Буддын абгын хүбүүн бэлэй. Тэрэ Буддын сурталда гүн сэдхэлээр эгигэдэг. Тэрэнэй үнэн сэхэ шабинь бэлэй. Хэрзэгы зантай Косала Вирудака хаан Шакья угсаатанда булитгаран ороод, диилэхэдэнь, Маханама өөрынгоо хэрэмхээ гаража, тэндэ байхан албатан зоной эндэхэ холодохонь, ойронь хүрэхэгүйень гуйба. Хэрзэгы хаанай үгынь анхархагүдэнь, сөөрэмэй ухан доро хороон үдэн хэрэмэй үүдээр орохынь Маханама гуйба.

Ухан доро хүн үни байжа шадахагүй гэжэ Вирудака хаан шийдээд зүбшөөлөө үгэбэ.

Маханама сөөрэмэй ухан доро оробо. Хэрэмэй үүдэй нэгдэхэдэ хүнүүд баярлан сүлөө газар тээшэ шуудан гүйдэбэ. Маханама ухан дороһоо тиихэдэнь гарабагүй. Тэрэ үһөөс задалаад, сөөрэмэй эрьедэ ургахан модоной ухан доро байхан үндэлхөө зангидан уяба. Тингэжэ тэрэ албатан зонийнгоо ами наһа абаржа, ухан доро үхэбэ.

3. Эхэнэр шабинарай дунда Утпалаварна эгээл сэгсэн ухаатай, Маудгальянаһаашы дутуугүй гэхээр хэн. Тэрэ бэшэ олон эхэнэр шабинарнуудаа дахуулан ябажа, Буддын суртал номнодог бэлэй.

Девадатта гэдэг яндан муу, хэрзэгы хатуу абаритай хүн Аджатасатра хаанда Буддын сурталда эсэргүүсэхэ бодол түрүүлбэ. Бури һүүдэн энэ хаан Буддын сурталда орожо, Девадаттын үгэ дуулахаая болибо. Нэгэтэ Девадаттын хаанай ордондо орохо гэхэдэнь, үүдэнэй харуулад табибагүй. Яахаяашы ойгожо ядажа, үүдэнэй дэргэдэ тэрэнэй байха үедэнь, Утпалаварна гаража ерэбэ. Девадатта тэрэниие харамсаараа айхабтар ехээр уураа хүржэ, мундуу ехэ хүсэтэй гараараа Утпалаварнын толгой руу буулгаба.

Утпалаварна айхабтар үбдэн толгойгоо барин ябажа, хийдтэ оробо. Ехээр айхан, уйдхарта эзэлэгдэн шабинараа тэрэ харахадаа, ингэжэ тэдэнгээ хэлэбэ: "Эгэшэ дүүнэри! Хүнэй ажабайдалда юушы уридшалан мэдэхын аргагүй. Энэ түбидэ хамаг юмэн арбилжа байдаг, алины юмэн ёһото шанар шэнжэгүй. Гансал боди мурэй байдал амгалан намдуу. Таанар сэдхэлээ түгэдэр шэнжэгэй болгожэ, боди муртэ орохо ёһотойг".

Ингэжэ хэлээд, Утпалаварна наһа бараба.

4. Анхандаа юушы хайралхагүй дээрм' эн ябахан, олон хүнэй ами наһа хороон Ангулималья гэдэг Буддын абаралда хүртөөд байхадаа, Тэрэнэй шабинь болоон юм. Тэрэнэй бадар хэжэ хотын гудамжаар ябахадань, хүнүүд урданайхиень наһа үдэдэг, сохидог хэн.

Нэгэтэ тэрэнэй гуйраншалжа ябатар, урда тээн тэрэнгээ дээрмүүлэн хүнүүд айхабтар ехээр сохибо. Шуһааяа гоожуулаар тэрэ хийдтэ бусажа, Буддын хүдэ хүгэдэн унаба. Урда хэнэн нүгэлэйнгөө түлөө хохидохо үйлэдэ хүргэндэн, Буддада нигэжэ тэрэ үгүүлэбэ:

"Хамагыс Илагша! Түрэхэдэни "Хорогүй" гэжэ нэрэ намда үгтөө, теэд мунхаг ухаанһаа бодожэ олон хүнни би алааб. Алахан хүдэйнгөө хургынь отолон абадаг хадамни, "хургануудыс суглуулагша" гэлэн удхатай Ангулималья гэжэ нэрэ зүүлгээ хэн.

Харин мүнөө Шиний нигүүлэхы сэдхэлэй ашаар, би гурбан эрдэнидэ хүгэдэжэ, боди сэдхэлэй ухаанда хүртөөб. Морид, үнээдэй занан ябахынь түлөө аргамжа, ташуур хэрэглэгдэдэг. Харин ши, Хамагыс Илагша, аргамжа, ташууршыс хэрэглэнгүйгөөр сэдхэлхемни заһааш.

Мүнөөдэр би муу үйлынгоо түлөө хэлээгдэб. Ами наһа утадахын түлөөшье, ойрын сагта үхэхынь зальбарангүйгөөр, оорынгоо болзорой ерэтэр аали намдуу ажамидархаб.

5. Маудгальяна Шарипутра хоёр Буддын эгээл эрхим шабинарын бэлэй. Буддын сурталы хүнэй сэдхэлэй ухан мэтээр шэнгээдэг байхыс үзэхэдэ, эртын мухар хүзэгтэн энэндэн, атаархажа, али болохоор наад татахыс ороодог болобо.

Тэдэнэй ямаршыс тойбо татаашы наань, үнэн суртал үргэнөөр дэлгэржэл байба. Тингэхэдэнь, мухар хүзэгтэн Маудгальяниие алажа, Буддыс гар, хүлгүй мэтэ болгохо гэжэ шийдэбэ.

Нэгэ дахин, хоёр дахин Маудгальяна тэдэнэй хорололгоһоо зайсажа шадаба, теэд гурбадахи нэдэлгэдэ мухар хүзэгтэн тэрэниие хүрээлэн довтолжэ, гам хайрагүй сохибо.

Боди сэдхэлдэ хүртэнэн Маудгальяна тэдэнэй хэды ехээр сохиходоншыс, амгалан тэнюун зангаа алдангүй байжа үгэбэ. Тэрэнэй яһа хухара сохиход, мяхынь табара удара татабад, үшоошыс муухайгаар ашаладабад. Тингэбэшнше наань, Маудгальяна тэнигэлэй уран сэдхэлээр ами наһантаяа хахасаба.

МИХАИЛ БАТОИН
бүрээдшалба.

СТУДЕНТНЭРЭЙ ОТРЯДУУД—ХОЛЫН ЗАМДА

Улаан-Үдэ хотын дээдэ ариунуудай оюутадай заншалта барилгын үүдэ эмхидхэ. "Теми", "Экспресс", "Байкал", "Батальон", "Меридиан" оюун отрядуудта олонхи институтуудай оюутад

поездын проводнигуудаар хүдэлнэ. Энэ нажартаа Улаан-Үдэһоо Москва 5 дахин ошожо ерэхэ-гүсэбтэй.

Түрүүшынхэс студентнэрэй барилгын отрядта ябахан хүдөө ажыхын академин оюутад Юрий Будаев, Валерий

Сордонов, Адар Балтатаров поездын проводнигууд боложо, 2 дахин Москва ошоод ерээ.

—Хүдэлхэдэ бараг, 12 час боложо, бэе бээс нэлгэхэдэ, түрүүшээр эсэдэг нэмди,— гэжэ гурбадахи курсы оюутан Валерий Сордонов хэлэ бэлэй.

Проводнигуудһаа гадна, зарим оюутада аяар холын Камчатка ошоо. Тэндэ загананай заводто хүдэлнэ.

Гурбадахи бүлэгэй залуу хүбүүд барилгын отряд боложо, хүдөөгөөр, город соогуур барилгада хабаадалсана.

Сентябрьда Байгалай эрьедэ оюутадай заншалта слет болохо, тэндэ зунай ажалын үрэ дүнгүүд гаргагдаха.

Е.ЦЫБЕНОВА.

Хүн ба байгаали

АРАДАЙМНАЙ ЭРДЭНЧ, ЗЭНДЭМЭНЧ

Байгал далайе байгаалин агуухэ эрдэни, зэцдэмэни гэжэ нэрлэнэбди. Дэлхэйн бүмбэрсэг дээрэ Байгалдалдди иимэ нуур хаанашье үгы юм. Байгал болон тэрэнэй оршон тойронхи баялигы хамгаалхатэмсэл хадаа байгаали аршалалгын хүдэлөөнэй түүхэдэ утгаршагүй мүүр үлоонхэй.

Ямар үшэр шалтагануудһаа дуудыдажа, баабгайн амидардаг, зэрлэг модото хадануудай дунда нэмжлэнэбди түбшнэнэ хомын нуур бүгэдэйн һонирхол болон арэд зоной ханаа сэдхэл өөр тэрэнэе татана гэжэшэб? Байгаалинц ямар онсо шэнжэлүүд манай ороной гурбан миллион шахуу нуурнуудай дундаһаа тэрэниие түрүү нуурца гаргааб? Юун тэрэниие бүхэдэлхэйн лимнологическа болон байгаали хамгаалгын олонитын анхаралай түб болгооб?

Алдарта Байгал, арюухан далаймнай - байгаалин эрдэни, зэцдэмэни, гүрэн түрэмнай сэгнэшэгүй баялиг мүн. Байгал хадаа дэлхэйн бүмбэрсэг дээрэхи асар томо нуурнуудай нэгэниинь болон. Россин дабһагүй, сэбэр уһатай нуурнуудай дунда эгээл ехэнь гэжэ тодоронхой. Тэрэнэй утань - 636 километр, эгээл үргэниинь - 79,5 километр, эрьсын зурлаагай утань - 2200 километр, дэбисхэрэйн хэмжээн - 31500 дүрбэлжэн километр, Европын эгээл ехэ нуур гэжэ тоологдодог Ладожска нуурһаа 1,7 дахин томо юм. Дэлхэйн дабһагүй нуурнуудай дунда Байгал зургаадахи нуури эзэлдэг. Африкын хоёр (Виктория - 68 мянган дүрбэлжэн километр, Танганьика - 34 мянган дүрбэлжэн километр), Америкын 5 нуурнуудһаа гурбаниинь (Верхнее - 82,4, Гурон - 59,6, Мичиган - 58 дүрбэлжэн километр) манай Байгалһаа ехэ юм.

Арбан миллион шахуу хүн зонтой, олон тоото горо-дуудтай, промышленна түбүүдтэй, шоссейн болон түмэр замай харгынуудтай Бельги гүрэн Байгал далайда байлана байна.

Байгал Россин эгээл ехэ дэбисхэртэй нуур байхаһаа гадна, манай планетэ дээрэхи эгээл гүнзэгэ нуур болон гээнэ.

Тэрэнэй эгээл гүнзэгэнь - 1620 метр болон. Танганьика - сэбэр уһатай нуур, тэрэнэй уһан соо магнийн дабһанууд ехээр дайрададаг. Тимэһээ Байгал далайе шэнжэлэгшэ Г. Ю. Верещагинай сэбэр уһанай зузааниинь гансал Байгалай

гүнзэгэ соо шэнжэлэгдэхэ ёһотой гэнэн заабари хүсэндөө үлэхэ зэргэтэй.

Байгалай дунда зэргын гүнзэгэ 730 метр. Тэрэ хадаа олон гүнзэгэ нуурнуудай эгээл гүнзэгэһөө дээдэ тээ байдаг. Энэнь эсэсэй эсэстэ Байгалай уһанай ноосые гэршэлнэ. Байгал уһанайнгаа ноосын хэмжээгээр газарай асар томо дабһагүй нуурнуудай нэгэн болон. Тэрэнэй багтаан уһанайн ноосэ 23600 гурбалжан километр болодог юм.

Байгалай уһанай бэсын асар ехэ хэмжээ харуулхаяа ханаа һаа, иимэ жэнжээгээр сасуулхые дурадхая. Хэрээ тэрэнэйнгаа хатааха гэж һаа, жэлдээ 60,9 гурбалжан километр уһа Байгалһаа урадхан гаргадаг Ангар мүүрэн 387 жэл соо талалгаряагүйгөөр урдаха зэргэтэй. Энэ үедэ тэрэн руу нэгэшье дуһал унахагүй, тэрэниһээ нэгэшье дуһал уурал боложо агаарта дэгдэхэгүй ёһотой.

Байгал хадаа Байгалай хотогор - хэдэн зүгһөө хадануудар хүрээлэгдэнэ аяга соо хэбтэнэ. Байгалай шулуун үлгы - газарай хуурай хубида бии болон айнабар гүнзэгэ хотогор. Геолог Н. А. Флоренсовэй хэлһээр, хотогорой "үндэнүүд" газарай хальһые шуу сохёод, тэрэнэй дээрһээ руу 50-60 километрэй гүнзэгэ ороно. Тэрэ Байгалай хотогорые "Газарай гүнзэгэ руу шэртэнэн шагаабари" гэжэ нэрлэнэн юм.

Байгалай уһанай гол шанарые тодорхойлол, иимэ: минеральна бодосууд тон бага, дан бага органическа бодосууд, кислородоор баян. Байгалай уһанай минерализациянь - 96,4 мг/л, бусад нуурнуудай уһанда тэрэнь 400 мг/л хүрэдэг, дэсэшье байдаг. Байгалай уһы аргагүй тунгалаг, сэбэр гэлсэдэг. Г. Ю. Верещагинай тэмдэглэнэй ёһоор, зарим нэгэ ушарта тэрэниие дистилированно уһанай орондо хэрэглэжэ болон.

Байгалай тунгалагын тэрэнэй уһанай сэбэрһээ дулдыдана. Байгалай уһанай һонирхолтой тунгалагын үнинэй хэлсэдэг домог болонхой юм. Байгал гансал сэбэр уһаараа суурхана бэнэ, харин юртэмсэдээр эгээл тунгалаг уһатай нуур гээнэ. Мүльһэнһөө сүлөөлөгдөөд байхадаа, хабартаа уһан соо хэбтэнэн юмэнүүд 40 метр хүрэтэр нэртэ харагдадаг. Байгалай уһанай тунгалагай энэ шанарын бусад нуурнуудайхиһаа арбаад дахин

ехэ гэжэ тоологдоно.

Байгалай уһан соо амидардаг амитадай болон ургамалнуудай аймаг бусад дабһагүй уһатай дэлхэйн нуурнуудайхиһаа онсо шэнжээрээ, тэрэнэйнгээ олон янзын тоонуудаар илгарна. 1962 ондо 1219 түрэлэй амитад бии һаа, харин 1978 ондо 197 түрэлэй шэнэ амитад нэмэнхэй байгаа. Жэл бүхэндэ шэнэ 10 түрэлэй амитад бии болон гээд амьрүүлэгдэнхэй. Байгал соо 1978 ондо 2250 шахуу организмүүд - 1398 амитад ба 850 гаран түрэлэй ургамалнууд бии гэжэ тоологдоһон байна.

Нуур соо 52 түрэлэй загалан бии. Дунда дунда 2 түрэлэй бэсынгээ хэмжээгээр болон дүрсоороо, үнгэ жүйөөроо ба амидаралайнгаа талаар илгархан шулуун доро үдэдэг бычки загалан дайралдана. Амидыгаар, түрэдэг 2 түрэлэй голомянка гэжэ загалан дэлхэйн зоологуудта үншгэй мэдээжэ ааб даа. Байгал дээрэ далайн һүн тэжээлтэ амитан болохо тюлень гү, али Байгалай нерпэ гэжэ хаб загалан амидардаг.

Байгал соо амидардаг амитад ба ургамалнуудай олонхын бусад дэлхэйн нуурнуудта хаанашье дайралдадаггүй. 848 түрэлэй амитад (60 процент шахуунь), 133 түрэлэй ургамалнууд (15 процент) эндемигүүд болон.

Дээрэ дурсагдаһан шэнжэлүүд дээрэ бүхэ дэлхэйн дабһагүй нуурнуудһаа онсо илгаржа, Байгал хадаа Газарай бүмбэрсэгэй гайхамшагта нуур болон.

Зүблэлтэ засагай үедэ "Байгал болон тэрэнэй һабада ородог оршон тойронхи байгаалин баялигуудые хамгаалха тухай" правительствен хэдэн тогтоолууд абтаһан аад, хүсэд бэелүүлэгдэнгүй, саархан дээрэл үлэшэдэг хэн.

Гүрэнэй дүүмэдэ "Байгал нууры хамгаалха тухай" Хуулин проектүүд депутатуудай зүбшэн хэлсэлгэдэ табигдаһан байгаа. 1995 оной апрелин 26-да Гүрэнэй дүүмэ "Байгал нууры хамгаалха тухай" Хуули түрүүшын уншалгаар баталан абаба. Һүүлэй һүүлдэ "Байгал тухай" Хуули Россин Президент Б. Н. Ельцинэй гар табилаар баталагдаха гэжэ республикынай арэд зон ехэтэ найдана.

М. ГЫЛЫКОВ,
биолог-охотвед.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: зундаа Байгалай эрьедэ.
П. БУРМАКИНАЙ фото.

Уншаа, дуулаа хэн гүт?

ҺЭРГЭЭЛГЭНЬ ХЭДЫТЭ БОЛОХОБ?

Чечняда боложо байһан дайнай ушаруулан хохидоо агаар ехэ юм. Зүгөөр финансын министр Владимир Пансков хэргэлгын түлөө түлбэрийн хэмжээ 3-һаа 5 хүрэтэр түрэн түүхэригтэ болохо, хараалагдаһанһаа ехэ байхагүй гээд байха юм.

Грозный - Хойто-Кавказда хэмжээгээрээ гурбадахи Ростов-на-Дону болон Краснодар лэ тэрэниһээ томоһоо эхилтэр эндэ 400-гаад мянган хүн ажаһуудаг байгаа. Мунһаа бүхы предпритинууд хүдэлнэгүй, бултадаа шахуу бүхы сохигдонхой. Гэр байранууд, хэлхээ холбоон, электрын дамжуудаг түхээрэлгэнүүд, коммунальна ажахын эмхитүүд бултадаа нилээн ахир байдалда оронхой.

Хэрэг байдал һайнаар мэдэхэ зоной дэгнэлтээр Грозный гэрнүүд болон байшангуудай 50-60 процентнь һандардаг. Гадна Чечнягай бусадшы хотонууд баһал горитой хохон оронхой гээд онсолоё.

Эндэ нэгэ хэдэн сасуулга хээлши. Түбэй банкһаа мэдээжэ ёһоор, байшан гэрнүүды хэргээн бодхоологодо байһаа триллион түхэриг һомолхо юм ха. Сасуулгада, нэгэ харь фирмын тобшолон гарганаһаа ёһоор, Санкт-Петербург "Гостинный Двор" гэжэ универмаг хэблэн шэнэлхын туһаа миллион доллар гэхэ гү, али 320-460 миллион түхэриг болохо байна бшуу.

Тээд энэ ушарта гаубицануудар буудагдаагүй нэгэ хэдэн тухай хээлдэнэ. Тимэһээ зуугаад промышленна предпритинууд хэргээн бодхоологодо хэды шэнээн мүнгэн хэрэгтэй болохо гэжэшэб? Ганса машина бүтээлгын завод (5 мянган хүн ажаһуудаг байгаа) хэргээхын тула хахад триллион гэхэ гү, али 100 доллар хэрэгтэй болохо байна.

Грозный хотодо хэргэлгын хүдэлмэри ябуула даһар болоһон Россин Барилгын министрствын мэргэжэлтэ Арми Чечнягай экономикые удаа дараалан, занан шуудаар үзгээд тоолоно. Шадаал һаа, олон промышленна предпритинууд гэр байра, харгынуудые, хүүргэнүүдые, нефть болон газ дамжуууудые усадхаха даабари манай сэрэгшэдтэ үгтэнэй байхаш гэжэ эдэнэр тоолоно. Тимэһээ Россин туһаламжагай Чечня бэсэ даагаад хэргээн бодожо огто шадахагүй байһа онсолмоор. Магад иимэ зорилго табигдаһаншы байжа болоһоо ааб даа.

Тимэһээ Чечен Республикада ушаруулагдаһан бүхы хотон һандарал усадхын тулада, ягаадынь абаад хараа һаа, 3 триллион түхэриг бэшэ, харин 20 дахин ехэ мүнгэн, 100 триллион түхэриг хэрэгтэй болохо байна. Энэ ушарта финансын эндүүрнэ гэжэ ха. Тимэһээ энэ гаргашын хахадны глау байра болон социальна объектуудые хэргээн боджо гаргашалагдаха байна.

Иимэ материалын гаргашанууд һүүлэй һүүлдэ хүсөөд аабза. Зүгөөр хэдэн мянган ород солдадуудые болодо сэрэгшэдые хэн бусаахаб? Тимэһээ Чечняда сэрэгэй аргаар хэдэлгэ гаргашадай нэшхэлдэ эдэнэри хосорһонинь ханагдажа байха хараатай.

В. ВИРКИ

("Аргументы и факты" һонинһоо аба)

Тухатай зүбшэл

ТАНАЙ АСУУДАЛНУУД, МАНАЙ ХАРЮУНУУД

- Кафель плиткээр хэгдэнэн ханада нүхэнүүдые хайшан гээд үрэмдэхэб?
- Плиткын хаха буушахагүйн тула вольфрам үрэмтэй дрель хэрэгтэй юм. Электродрельтэй һаа, тэрэнэ тон аалин дээрэн болгоод, хэрэглэхэ байнат.
- Кухин соогоо таг дархалжа хэлэмни, модонинь, бороотор, ехэл муухай үнгэтэй болошоо. Тэрэниие яагаад сагаан-болгохо гээнэб?
- Модойо сагаан болгохын тула водородой перекись (1:20) гү, али щавелева кислотатай холисо хэрэглэхэдэ болно. Резинэ перчатка баряад, холисоёо губкаар түрхихэт.
- Шэл отолдог стеклорез хурсадхажа болохо гү?
- Хурсадхажа шадахагүйт. Гансал шэлээ отолхынгоо урда тээ стеклорезийнгээ ролигынь скипидар соо хэхэдэтай, хурса болоод үгэхэ.
- Ханын хибэс дээрэхи тоһолон толбо хайшан гээд үгы хэхэб?
- Бензиндэ гү, али халуун уһан нашатырна спирт хоёрһоо бүридэнэн холисодо норгогдоһон бүдэй үртэһөөр аршахада, бензин соо хээтэй модотой хибэдэнэ хэрэглэхэдэ, һайн байдаг.
- Нэрээ ба хутаганууднай

- харлашаба. Заримдань толбонууд бии болно. Тэдэниие сэбэрлэжэ болно гү?
- Лимонной шүүһээр сэбэр болохоһоо байха болодог. Һүүлдэн хутагануудтаа шүүдэнэй түрхэдэ, ноһон аршахат.
- Хулганаануудые туһа тула зондо хорогүй, хамар ямар юумэ зоёжо хэбэб? - 60 хуби талһаа (жэшэнь, эдэнэй халһаа) 40 хуби алебастрһаа буу хуурай холисо хулганаанай ябадаг газарта тэндэ обоохонууд орхихот.
- Холодильнигай талынь юугээр угааха ёһотой?
- Бүдээн литр уһанды нэгэ халбагаар эдэнэй нэмэжэ хээд, угааха сэбэр болоод үгэхэ.
- Уитарини бельё гү соо элэжэ халана. бусалгахадани эдэнэ гээд химическэ зүйлүүд хэрэглэхэдэ, бүд түрэн үмхиржэ захидаг. Персид али "Иней" гэнэн зүйл ходо хэрэглэнэй хэрэгтэй гү?
- "Сельская газета" газетһээ

ТУНДУУ ДООРОМБЫН ГАБЬЯА СОЛО

Түрэл нотагай түүхэнээ

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: эрдэмтэд П.Б.Балданжапов, Б.Д.Дандарон, Б.Д.Бадараев, Шэтын областин Красноточкойско району Бурсомон тосгоной хажуудахн дуганай харуулан Санжа үбгэжөөл. Энэ дуганда "Ганжуур", "Данжуур" хадагалагдажа байһан. 1962-1963 онуудай үеэр абхуулан фото.

/Бүлын архивһаа/

байһаб. Тэрэ саһаа эхилээд, Шаргалжан нотагай балган-дуганай "Ганжуур", "Данжуур" хараха, үзэхэ угаа ехэ хүсэл намда байгаа. Тиймэхээ би Пурбо Балданович нүхэрөө гүйхын ехээр гуйжа, хэдыдахин Агаяа ошохо-ерэхэ харгы замдаа, үшоошые Улаан-Үдэһөө Шаргалжан нотаг зориуталжа ошоһон байһаб.

Эдэ ябалган соогоо суута "Ганжуур" гэшыне нодоороо хараһан, үзэһэн, элдэб варианттын һонирхолтой, дуулаагүй домог түүхэ хадужа абһан, бэцхэһэн байгаабди. Тэрэ үедэ бэшэжэ абһан юумэнүүднай гансал манайда, оортэмнай хэрэгтэй болохо гэжэ һанажа ябһан байгаабди.

Бурхан шажантай холбоотой бүхы юумэн хатуу шанга, хорюултай байһан тэрэ үеын саг тухай бидэ бүгэдэ һайн мэдэнэ ёһотойбди. Мүнөө болоод байхада, аяр гуша һайса гаран жэлэй үнгэрөөд байхада, энэмнай яһала ехэ тухатай болоод байха байба.

Би тон түрүүшынхисэ нүхэртээ Улаан-Үдэһөө гараад, Ехэ-Нуга шудараад, ород, буряад Моороошэ, Моороошын дасанай һуури хүржэ мүргөө һэмди. Харгы замда ябажа байхада, элдэб энелдэ наадан болохоор унарнууд дайрададаг байһа. Иимэ нэгэ ушар бидэнтэйше болоо һэн.

Үдэшэ оройшог ород Моороошэһөө гараад, буряад Моороошэ ошохо гэжэ ябахаданай, харгын тэжэ хөөр ород бүһэгэн газардаад байхадань, бидэ хоорондоо буряадаараа: "Эдэ нүхэдэе машинадаа "һуулагая", — гэхиемнай дуулаад, тэдэ нүхэд урдаһаамнай тон сөөр буряад хэлэн дээрэ нигэжэ хэлэбэ гэшлэл даа: "Угаа һайн нүхэд байһат. Баярые хүргэнэбди!" Бидэ нимэ харюу хүлээгээгүй байһан тула ехэл сошохо абаа һэмди. Тийгээд тэдээнээ һуулаад, хүюузуугаатай, замаа саашань үргэлжэлүүлэ һэмди. Харгы замда ябахад, бэе бөөлншэ хэлэ мэдэхэ хэлэ зон ушаржа болохо байһа.

Замайнгаа ород нүхэдһөө: "Энэ нотагай Моороошэ гэжэ нэрэ ямар ушарһаа болоһон тухай зоной дунда ямар домог түүхэ ябадаг бэ?" — гэжэ манай асуухада, нимэшүү харюу тэдэ хөөр үгөө һэн: үни сагта, үшоо дээдэ үедэ, энэ нотагта моорэдэг шубуун байһан байгаа ха. Тиймэхээ энэ шубуун нэрээр Моороошэ гэжэ нэрэтэй болоһон тухай эдэ замайнтай нүхэд уһан буряадаар бидэндэ хоорон үгэжэ, харгы замыемнай ойртуулаа һэн.

Бидэһие буряад Моороошэ хүржэ, нэгэ наһатай буряад айдда буужа, амаржа, хооложо хоншо һэмди. Энэ айлайхиисэ мэдэхгүй, зүгөөр нимэй айл эндэ байха гэжэ дуулаһан аад, бэдэржэ ошообди. Гэрэй эзэн /Нэриень мартаад байнаб/ залуу, багахан ябахад, эндэхи дасанда һураһан байгаа.

Моороошын дасан тухай һонин юумэ хэлэжэ үгэхэдэнь, ехэл һонирхон шагһаа һэмди. Удаадахи үдэр наһатай ахайн туһаар дасанай мүнделһэн газарта ошоо һэмди. Тэрэ үедэ зон яһала ишээ ябадаг, мүргэдэг байгаа, мүргэлэй газар зандаал байгаа. Зүгөөр ехэнхидэ үдэшэ орой болоһон хойно, үлөөгүүр эртэ ябажа мүргэдэг гэжэ дуулаа һэмди.

Партийна, совет засаг түрэхөө зоной түбэгнөөдэг саг байһаад даб. Гал түлэжэ, хоол ундаа буйлууддаг гал гуламга, аяга, шанга, хүнэг, гүсэ гэхэ мэтын амһартанууд олон байгаа һэн. Бидэһине абажа ябһан үндэр наһатай ахайһаа Хүмэн-Хаан уула гаража ябахад, нэгэ ехэл һонин юумэ дуулаабди.

Юун бэ гэхэдэ, сэлмэг үдэр, үдэн хойно, алтан шара наранай баруун тээ ошохо үеэр Хүмэн-Хаан уулын шулуунда урханай дүрэ элихэнээр, тодоор харагдадаг гэжэ хөөржэ үгөө һэн. Бидэнтэдэ үдэн урда ябһан байһаабди. Тийгээд лэ суута

Хүмэн-Хаан уулада хүржэ мүргөөд, буряад Моороошэ бусаа һэмди. Ямар гоё һайхан, үзэхэлэнтэ байгааһи хараабиди даа?..

Тэндэһээ саашаа Алтай, Хүдэри-Сомон, Дунгүй, Урлаг, Жингэколон, Албатаар дамжаһаар, Шаргалжан хүржэ ерэхэ һэмди. Дүгэдүтхэн гурбан хотон айнууд байдаг байһа: Дунда-Шаргалжан, Дээдэ-Шаргалжан, Бурсомон.

Үдэшэ орой болоһон хойно нүхэрэйнгөө үнинэй танил болохо Даблаев Николай Гомбожановичтан гэжэ айдда буугаа һэмди. Николаи Гомбожановичтай түрэхэн аба, эжинь яһала сарюунууд, хүнгэнүүд. Абаны газра зоосо бүхы ажалаа хэлсэдэг, наһатай боложо ябһан хүн байгаа. Мариябэрин Хүдэри-Сомонхой хүнэй басаган, хүнгэндоо һайнаар, сөбэрээр хаража, үргэжэ байхыень харахада барлахаар байдаг һэн.

Үтэлһэн үбгэд, хүнгэдтэ гурбан зоолэн хэрэгтэй гэжэ мэдэхэ бэртэй байһа. Эдэ юун бэ гэхэдэ, зоолэн хоол, зоолэн унгар, зоолэн үгэ. Мария аба, эжинь наггин ариуи хургаал хэддэ амарта зүб мүрөөр сахжа ябадаг хүн байһа.

Даблаев Гомбожан ахайтан хоюулаа үнэр баян хүбүүндэ, аша, зээнэрээ харалсажа, эбтэй эбтэй һуудга байһа. Николаи Гомбожанович тэрэ үедэ сельсоветэй түрүүлэгшэ ябаа. Һүүлдэ Улаан-Сүхэ зоожэ ошоод, тэндэ киномеханикаар хүдэлдэг байһа. Наянаг наһа бараа гэжэ дуулаа һэнби. Нэриень нэрлүүлэхэ хүбүүд, басагад байха даа. Мүнөө Саша хүбүүн айл бүлэ болоо ёһотой. Залуу үетэн дорһоо бодож, уржа ябаа ёһотой...

Даблаев баабайн ухаан һонор даа, ород, буряад хэлэндэ бэрхэ, дээдэ үеын түүхэ домог, Шаргалжан нотагайнгаа зоние һайнаар таниха, мэдэхэ, шажан мүргэлэй тала һайса ойлгоһон, хэнэй хэд гэжэ нэрэ солотой, үндэр зиндаатай ламбагайнарые мэдэхэ, хэн, хаана ямар хургуулида һураһан, һүүлдэ хэн болоһыень тон һайнаар мэдэхэ—нимэ үндэр наһатай баабайтай олохон лэ дахин хоорэдэлһэн байһабди. Николаи Гомбожановичтан база болохо энэ нотагай хуушанай багша ябһан Буда Чимиговтэй уулажа, нотагай түүхэ домог тухай мүн лэ һонин юумэ дуулаһан байһаабди.

Хэдэн хүнэй аша туһаар дуулаһанаа, үзэһэн хараһанаа богонихойгоор бэшэхэ гэгһэн ехэ

хүсэл намда байһа.

СУУТА "ГАНЖУУР" /108 боти/—нимэ олон тоото боти номуудай хадагалагдажа байһан байра модоор баригдаһан гэр гэхэдэ, болохол юм бээ. Үнэн дээрээ тэрэ үедэ манай газра талаһаань харахада, ехэл хуунарһан гэр байгаа һэн. Хожом болоһон хойно дуулахадамнай, хажуудань шэнэ гэр барихан, тэндэ номуудаа залаһан гэжэ дуулаа һэмди.

Манай тэрэ ябахад, хуунар дугандаа байһа. Зосоонь орожо ерэхэдэ, дасан дуганууд шэнги байһа. Нангин бурхан шүтөөн залааган, тахил үргөөгэй, санзайн үнэр анхилжа байхадань, хүнэй сэдхэлэй хүдэлхоор һэн. Гэрэй баруун-хойто углууда "Ганжуур", "Данжуур" боти номууд шкаф соогоур, таг дээрүүг залаатай байһа. Бултадаа хэдэн дабхар жаншатай, бүдоор, саарһаар нарин нягтаар хушаатай, ороолоотой байхыень харахада, үнэн сэдхэлһээ баярламаар һэн.

"Ганжуурай" боти номуудые дуалынь задалжа хараа бэшэбди. Манай үзэһэн номууд хэдэн дабхар жаншатай байһа һэн. Хуудануудыень пража харахада, ямар гоё гэшлэб! Бурханай дүрэ эрдэниний найман зүйлөөр бүтээгдэһэн, шэрээр гоёогдоһон... Зарим хуудануудай саарһан тон нимгэнэй байһа һэн. Магад, Түбэд орондо баралдаһан, тэрэ хагуу бэрхэ сагта наашань ябуулахада, хүнгэн, ниусаар гаргахад, таарамжатай байхыень бодож болоһон байһа гү?

Нотагай зоной оролдолгын аша габыягаар, үнэн сэхэ мүргэлэй хүсөөр эндэ, бишыхан модон гэр соо, хэды жэлдэ олон тоото боти номууд хадагалагдажа байһа гэшлэб!

Саашань хаанаһаа, яажа, хэнтэй ажал ябуулгаар Шаргалжан нотагта залагдажа, тахигдажа байһан тухай дээрэ дурсагдаһан үбгэжөөл Даблаев, Буда багша, наһатай олодошые зоной хоороһоо дуулаһанаа дурдаханаб.

XIX зуун жэлэй хоёрдохн хахадай үеэр Шаргалжан нотагта Балга гэжэ нэрэтэй хүн ажалууддаг байһа һэн ха. Хүбүүтэй болоходоо, тэрэ хүбүүндэ Тундун гэжэ нэрэ үгэлэн байһа. Бишыхан Тундун хүбүүн боро шэрхи, үбдэхэ, даарахые мэдэдэггүй, һонор, сөөн, хурса ухаан бодолтой, һайхан саган сэдхэлтэй, үгэ хүүртэ бэрхэ, хошонгууша, зоолэн зан абаритай уржа бодож байхадаа, ехэ эсэгтээ

ехээр баясууддаг байһан ха.

Хүбүүнэйнгээ 7-8 наһа хүсэхэдэнь, Балга эсэгтэнь дасан абаашажа, хубараг болгоһон байһа. Һүбэлгэн, һурахадаа оролдоһотой Тундун хүбүүн богонин саг соо монгол, түбэд хэлэндэ һураһан байһа. Лама багшанарһаа элдэб орёо асуудануудые һураад абаха, алтан дэлхэйн али олон мэдэгдэхгүй юумэнүүдтэ харюу һуража, аха заха болохо ламхайнарые торгоодшые үзэдэг болоһон байһаал ха.

Тэрэ үедэ Балга абань хүбүүгээ дасанһаа абажа, хара болгоод, баяншуу-найманшагда үгэжэ һургаад, хүпөөс болгохо гэгһэн бодол ухаандань ородог болоһон байһа. Харин хүбүүншын ламынгаа хургуули саашань үргэлжэлүүлэ гэгһэн угаа ехэ хүсэл эрмэлзэлтэй байһан тула Урда зүгтэй оронууд тээшэ ошожо, эрдэм бэлигээ дээшлүүлээд, һүүлдэ, хожом хойно, нотагаа бусажа, ехэ зургаан зүйл хамаг амитанай туһын түлөө энэ бээс зориулаха гэгһэн лам багшанарай наггин ариуи зорилго урдаа табһан байһа.

Нэгтэ зунай нэгэ үдэр зоной сүлоогүй, оёо тахилганай үе һамбаашалжа, хожом бусаахад гэжэ шаһаа тангаригаа үгэжэ, дасанай мүнгэнһөө абаад, Шаргалжан нотагта суутай болоһон абангаа гансахан хүлэг мори унаад, ехэ, эсэгдээшые, үетэн нүхэдтөөшые хэлэнгүй, урагшаа хилэ гаража, Монгол орон хүрэхэн ха.

Шаргалжан нотагһаа Монгол орохонь, хоорүү хүнэй хэлһээр һаа, ойро, тээ тэндэхэн гэшлэ ааб даа. Монгол орон ошожо, абангаа нэгэ сараар андадажа, худадажа абһан хүлэг мори худадаад, мүнгэ алтатай боложо, замайнгаа ута харгы саашань үргэлжэлүүлһэн гэхэ.

Олон хонгогт үргэлжэлһэн оёо тахилгашые, найр нааданшые дүүрээ һэн бээ. Гэнтэ мэдэхэдэ, Тундун ламашые, хүлэг хурдан мориншые үгы байһа ха. Бэдэрүү болоод, тэрэһинээ үрэ гараагүй. Һүүлдэнь—хэды хоног үнгэрһэн хойно Балга абань хүбүүнэйнгээ бэшээд орхинһон бэшгэ оложо, юун болоһыень зон бултадаа ойлгоо һэн гэхэ.

Хэршые хүбүүнэйнгээ хайратайшые наань, тэрэмнай аба, эжыдэ хүсэгдэхэ болёо гэжэ шиндэһэн байһа.

Д. ДАРИЖАПОВА.

/Түгэс хэлынь хожом гараха/.

Агуу Илалтын 50 жэл

ЗОЛ ЖАРГАЛТАЙ ХУБИ ЗАЯАН

Семенович гэгтээ була суглархадань, гэртэнй шууяатай, хүюун болодог. Иосиф Семенович Зоя Тихоновна хоёр гурбан хүүүүдье, гурбан басагадые үндылгэжэ, хүл дээрэнй гаргаһан юм. Мүнөө Семенович аяр хорин гурбан аша гүшанартай болонхой даа.

Ианаад үзэхэдэ, Иосиф Семеновичой дайндай нэгэ бага талаангүй хаань, иимэ найхан бүлэ үгышье байхадаа магадгүй байгаал.

Гэрэй эзэн Иосиф Семенович Семенович Красноярск хизаарай Рыжево тосхондо түрэнэн юм. 1937 ондо тэрэнэй эсэгэ леспромхоз барилсахаяа манай республика ерэнэн байгаа. Тиин байтараа, тэдэнэр Ташаланда "бууса" хэжэ, наһараа амар амгалан ажалууһан түүхэтэй.

Иосиф хүүбүүн дүрбэн класс дүүргээд, Улаан-Үдэ хото ерэжэ, ФЗО-до нуража гаранаһангаа удаа, заводто ажал хэхээе үлэһэн байба. Тэндэхээ дайнда абтаһан.

1943 ондо арба найматайхан рядовой Семенович 1-дэхи Прибалтийска фронтын штрафной батальондо дайшалхы замаа эхиһэн гэшнэ. Тэрэ үедэ Шуалай хотын түлоо шанга байдаанууд боложо байгаа хэн. Полкын командир зургаан сэрэгшэдтэ дзот эзэхэ гэхэн даабари үгөөд, эльгээгээ бэлэй. Тишээ гүйдэжэ ябатараа гурбан сэрэгшэнь алуулшаба. Нүгөө гурбанинь дзодто дүтэлжэ, тэрэн тээшэ гранатуудые шэдэ хэн. Нүүдэнэ Иосиф пешэнэйнь хоолой руу нэгэ граната хаяжархихадань, тэндэхэ шархатаһан немецүүд өөһэдөө гараа бэлэй. Габьяа гаргажа, дайсадые илэндэ абанаһангаа түлөө Семенович болон нүгөө хоёр нүхэдэнь Агдар Солын III шагын орденуудаар шагнагдаад, арбан үдэрөөр фронтын дэргэдэхи амаралтын байшанда эльгээгдээ хэн.

- Тагнуулда ошохо гэшнэ бэлэн хэрэг бэшэ даа, сэрэгшэдые өһотойл үхэдэ эльгээдэг байгаа. Бидэ нэгэ дахин тагнуулда 20 хүн ошолон аад, оройдоол гурбамнай бусаа хэн. Үнэтэйхэн лэ сонгээр даабари дүүргээ бэлэйди. Тэрэнэйнгээ түлоо "Шэн зоригтой түлоо" гэхэн медалда хүртэһэн байгаади, - гэжэ Иосиф Семенович оорoo хөөрэнэ.

Залуу сэрэгшэнь хуви заяанинь гайхамар талаантай байгаа. Командованинь даабаряар тагнуулда гүшан хүн ошолон аад, фашистуудта хүрээлдэхэн байба. Тиэхэдэнь сэрэгшэд хоргодохо гэжэ подвал руу хубарин гүйдөө ха. Эгээл тэрэ үедэ тишээ снаряд ниидэжэ ороод, хорин долоон хүниие буатынь алажархөө хэн. Амиды үлэһэн гурбан сэрэгшэд, тэдэнэй тоодо Иосиф Семенович, гурбан сүүдхын туршада алууһан нүхэдэйнгөө бэсүүдэй хажууда, тэндэхэ бултайха аргагүй нуугаа бэлэй. Зунай саг байжа, бузаршаһан бэсүүдэй үнэр танар гэжэ хэлэһэгүй муухай байһан юм ааб даа.

Үшоо нимэ ушар болоһон юм. Нэгэтэ инотагаймнай хүүбүүн гэрхэ бэшэг абаад, тэрэнээ сүлөөгүй ушнажа нууба ха. Штабһаа нэсүлжэ сэрэгшэ ерэжэ, Иосифые взводой командирта дуудан байгаа. Аргагүй түрэн бэйгээгээ арай шамай таһаржа, штаб тээшэ гэхэхээ бэлэй. Блиндаж руу командиртаа орон сасууны, бэшэ ушнажа нууһан газартаһан снаряд тэһэршөө хэн. Отделенинь найман сэрэгшэд була наһаа. Гансал Иосифнай гайхалтайгаар баһал амиды гаралсаһан байха юм.

- Дайнай үедэ эдэб янзын ушарнууд тохёоллодог нааб даа. Нэгэ дахин уһаннай таһалдажа эхилэ хэн. Арбан хүн ори гансахан термостэй уһа хубажа уудаг бэлэйди. Ходоодо уһа удаһанһини хүрэхэ даа. Нэгэтэ сэрэгшэд яһала тулгалаг уһатай нүхэ оложорхөө хэн. Булаг юм бэшэ аал даа гэжэ үшоо һэжэглэн барин бидэ була тэндэхэ уһа уугаа гэшнэди. Уһанай тээ дунда ороходо, тэрэ нүхэн соо үхэнхэй немецүүдэй бэсүүд байба. Сэрэгшэд нилээд боолжбo, охёо бэлэй. Харин хэмэйнше тэрэнһээ боложо үхөөгүй хэн даа, - гэжэ Иосиф Семенович энеэбхилэн хөөрэнэ.

1945 оной майн найманда фашистууд өөһэднй дураар бээ тушаажа эхилэ хэн. Совет сэрэгшэдтэ окопууд сооһоо гарахагүй, магад фашистууд мэхэлжэшье болохо гэхэн захиралта манай командовани үгэхэн байгаа.

Тэрэ үедэ Иосиф Семеновичой алба хэжэ байһан часть харгыһаа холо бэшэ окопууд соо хоргодоод байгаа хэн. Удангүй харгы дээрэ сагаан тугтай немецкэ командованинь машина, нүгөө тээшэ манайхитай улаан тугтай машина би боложо, уулзаад хэн. Эгээл тиэхэдэ совет сэрэгшэд дайн дүүрээ гэжэ дуулаба. Удаань сэрэгшэдые Литвагай нэгэ тосхон абаашажа амаруулаа бэлэй. Манай сэрэгшэд гэртээ одоол бусаханнай гэжэ хүхилдэжэ байтарнь, Японтой дайнда тэдэниие эльгээрхөө хэн. Челябинск хото хүрөөд ябатарнь, дайн дүүрээ гэхэн сонсхол радиогоор хэлэбэ.

Сэрэгшэд үшоол гэртээ бусаха үды байгаа. Тэдэнэр хоёр жэлэй туршада земаангануудые малтаа, ой соо модо унагаагаа хэн.

Одоол 1947 оной март нарада Иосиф Семенович гэртээ бусаа бэлэй. Гэр бүлэтэй боложо, бүхы наһан соогоо колхоздо ажаллаһан намтартай. Мүнөө Зоя Семеновна нүхэртөө хүүгэдэйнгээ, аша гүшанарайнгаа ерэхэдэ, зүрхэ дүүрэн баясажа, амар амгалан ажалуудаг юм.

А. ТРОФИМОВА,
"Вперёд" газетнй хүдэлмэрилгэшэ.

СПОРТ

БАЯР ХҮРГЭНЭБДИ

Даамаар Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй зонин түрүү нуури эзэлхын түлоо мұрысоондэ 1985 түрэнэн хүүбүүд, басагад, мүн доошоо наһтан хабаадаа хэн. "Юность" гэхэн аяншалагшад эмхидхэгдэхэн наадан швейцарска гуримаар үнгэржэ, дүн хамта 9 уулзалга болоо.

Хэдэн үдэрэй туршада үргэлжэлхэн нааданай дүн гаргахада, Красноярск хотоһоо ерэнэн оонсо шалгаржа, түрүү нуурида гараад, чемпионной нэрэ зэргэдэ хүртөө. Удаадахи хоёр нууриг Удын хүүгэдэй спортын 5-дахи нуруулиин, Хэжэнгын аймагай эрдэм нуруулсалай таһагай шатар клубай команданууд эзэлхэн байна.

Хубиин мұрысоондэ Красноярскһаа А. Ларченко, Улаан-Үдэхөө В. Бурдуковский, Хэжэнгын Батомукуев гэгшэд шалгаржа, түрүүшын гурбан нуури эзэлээ. Басагад сооһоо Красноярск, Улаан хотонуудай Добрянская, Антипова, Хамаева гурбан эрхим дүн харуулаба.

1985 ондо түрэнэн хүүбүүдэй дундаһаа Хэжэнгын 9 наһатай Эрдэнеев һайнаар наадажа, түрүү эзэлэхэдэ, спортын нэгэдэхи разрядай норматив дүүргээ. Красноярскын Сиротинин, Бадаев, Мальцев гэгшэд хоёрдохы, гурбадахи нууринуудые эзэлхэн байна.

Хэжэнгынхидэй командые мұрысоондэ эльгээхэ мүнгэ үгэжэ туһалһан аймагай эдир аяншалагшан станиин директор Г. Е. Матвеевтэ баяр баясахалан хүргэнэбди.

Б. ДУ...

ТОБШОХОНООР...

Республикын спортивна журналистнуудай холбоое байгуулаха тухай хоорэддоон һаяхан Залуушуулай хэрэгүүдэй, аяншалгын, физкультура болон спортын гүрэнэй хороондо болобо. Республикын газетнүүдэй, телевизион болон радио-дамжуулгын компаниин, журналнуудай спортивна журналистнууд сугларһан байгаа. Физкультура болон спортын гүрэнэй хорооной таһагые дагина, педагогикын эрдэмэй кандидат, бүхэсоюзна категориин судья В. А. Бадаев энэ хоорэддөө хүтэлбэрлөө. Тиэхэдэ спортивна журналистнуудай холбоое байгуулаха шухала гэжэ үтэ хэлэгшэд тэмдэглэбэ.

ПАУЭРАЛИФТИНГ. Залуушуулай болон эхэнэрнүүдэй дунда командна тоосоогоор дэлхэйн дүрбэ дахин чемпион, хубиин тоосоогоор хоёр дахин чемпион Светлана Теслева Энэдхэг оронһоо бусажа ермэсээрэ, халта амарһанайнгаа һүүдээр август харын һүүл багта Лондондо үнгэргэгдэхэ

Европын түрүү нуури эзэлхын түлоо мұрысоондэ хабаадахын тула эртэйнь бэлдэжэ байһан "Хоёр жэлэй урда тээ Стокгольмдо, нёдог Буапештдэ эхэнэрнүүдэй дунда Европын түрүү нуури эзэлхын түлоо мұрысоондэ хабаадаха арайл гүлмэрдэжэ, табадахи, гурбан нууринуудта гараа хэн. Харин мүнөөхүдэ түрүү нуурида гарахы шармайн оролдохо гэжэ Буряад Республикын сугауулаа командын ахамад тренер С. И. Деханов хэлэбэ.

ХҮНГЭНАТЛЕТИКЭ. Уласхоорондын спортын мастер Наталья Соломинская хабарһаа хойшо Токиодо үнгэргэгдэхэн уласхоорондын мұрысоонүүдтэ амжалтагай хабаадаа хэн. Мүнөө тэрэ Штутгарт үнгэргэгдэхэ дэлхэйн чемпионда хайшан һорилго бэлэдхэл хэжэ байна.

Ж. БАТОМУ...

ГАЙ-һаа мэдээсэнэ

ҮХИБҮҮН ГЭМТЭЙ ГҮ?

Үнгэрөөд байһан зургаан харыг туршада Улаан-Үдэ хотын үйлсэнуүүдтэ харгын транспорто аюул болоһон байна. Эндэ 23 хүн наһа бараа, 160-ниинь эдэб янзаар шархатажа, болон оруулагдаа. Энэньгээ гадна энэ үе соо түргөөр машинага ябууһан жолоошод 15 үхибүү гэмтээһэн байха юм. Эдэнэрэй арбанинь машинын урдуур гүйдэжэ гарахадаа, дайруула, болон орохо баатай болоо. Эндэ үхибүүдые зэмлэхэн хүндэ. Юуб гэхэдэ, бидэнэр тэдэнэй харгын байтар харгыгаар яһан машинын урдуур шадал зэргээ мэдүүлэн гүйдэжэ гарана ха юмбай.

Энэньгээ гадна зунай сагта велосипед, мотороллер уһанан үхибүүд хаа хаангүй олон Болгоомторгүй наадажа, уриддажа яһан эдэнэр харгы дээрэ хүндэ байдал ушаруулаар. Эндэ гай хүдэлмэрилэгшэдэй мэдээсэхэнэй ёһоор, зунай харануудта үхибүүнэй гэмээр гэнэ усал, аюул дээрэ хэды олоор үзэгдэнэ гэшнэб. Тоолохо болоо наа, олон лэ байха. Июлиин 11-нэй үдэр Октябрь районной Жердевей нэрэмжэтэ үйлсэдэхи 9-дэхи гэрэй захата харгыгаар яһан УАЗ-68 машинада хүүбүүхэн дайруулоо. Шалтагаанинь гэхэдэ, долоотойхон Саша хүүбүүн велосипед наадажа яһан харгы дээрэ зогсожо байһан машинын ара талаһаа гэнтэ харгы дээрэ гараллоо. Үшоо нэгэ баримта дурдалтай. Байгша оной апрелин 24-нэй үдэр трамвайн "Гормолзавод" буудал дээрэ харгыгаар яһан машина эхэтээ яһан 6 наһатай үхибүү дайраһан байгаа. Эртэ трамвайһаа бууһан юм. Эндэ жолоошон автобус, трамвайнуудай буудал дээрэ, мүн тусхай тэмдэг газарта машинага аалидуула ёһотой аад, тиимэ эрилтэ дүүргэггүй бшуу. Үхибүү дайраһан жолоо тэдэниие түргэн туһаламжа үзүүдэг больницата абаашаад, түргэн саг соо үгы болоһон. Үхибүүнэй эхэ энэ ушар тухай иигэжэ тайлбарилна: "Трамвайһаа буухадаа, оһол боложо хүтэлэнгүй байһаар харгын машинада дайруулжа, эхээр сооһоо наабзаб. Машинань гададаа гараха. Жолоошонниен тодруулажа хэлэхэ аргамни үгы".

Нээрээшье, үхибүүгээ гэмтээһэн түрэлхид тэрэ дороо юу ханаха бэлэй. Ямар машина, хэ мэгтые хэн ой ухаандаа оруулаха даа. Гансал харгыгаар яһан жолоошод лэ харгын дүрим сахиха ёһотой байна ха юм.

У. ДАМ...

Буряад Республикын Иргэдийн Хурал
ГАИ-гай хүдэлмэрилгэшэ

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖНЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАНШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖПЖПОВ Б.М. Ж. (харюулалта секретарь), ИНИМАНОВ И. П. (редакторай орлогч), ОЧИРОВ С. Д., ИНИМАНОВ В. П. (хэбтэй директор), РИНИМАНОВ С. Д. (редакторай орлогч), САМБЯЮВА Г. В.

Манай адрес:

670000, Улаан-Үдэ,
Каландаринвиллин
үйлсэ, 23. "Буряад үнэн"
газетнй редакци.

Газетэ хэблэлэй 2
хуудалан хэмжээтэй.
Индекс 50901. Хэлэг
4327.
Хэблэлдэ
тушаалдаһан саг 19.40.

Буряад Республикын республиканы
типографидэ газетэ хэблэгдэ.
Директорэйнь телефон: 2-40-45.
Б-0079-дэхи номертойгоор бүрдэһэн
абганхай.
Заказ №146.

Редакциин телефонууд редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогчонорой - 2-68-08, 2-62-62, харюулалта секретарини - 2-50-52, секретариатай - 2-60-91, полиграфини - 2-55-97 (дагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа - 2-64-36 (дагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлтой, эрдэмтэй болон нуруулинуудай - 2-57-63, олонингийн хүдэлмэрини ба мэдээлэлэй - 2-54-93. (дагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректуридэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76; корреспондентүүдэй - Ленинскда - 3-42-19; Закамьскда - 30-61, Баргажанда - 91-6-40.
"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-67-95, 2-67-05.